Lasse Garoff

SVENSKA KULTURFONDEN

MER ÄN EN HOBBY!

En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland

Lasse Garoff

MER ÄN EN HOBBY!

En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland

SVENSKA KULTURFONDEN

Svenska kulturfonden beställde år 2018 av kulturredaktör Lasse Garoff en kartläggning över tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland inklusive Åland.

Svenska kulturfonden riktar ett varmt tack till författaren. Författaren ansvarar för formuleringar, ställningstaganden och slutsatser i rapporten.

Text: Lasse Garoff
Bilder:
Omslaget och s. 35: Daria Gatska / Wava-institutet
s. 18–19, 50, 60–61: Jacob Åberg / Wava-institutet
s. 28–29: Fotofabriken / Svenska kulturfonden
s. 72–73: Leena Stolzmann / Borgå konstskola
s. 94–95: Julia Rahikka / Wava-institutet
s. 108–109: Antti Johannes Friman / Borgå konstskola
Kartor: Simon Strömgård
Grafisk form: Emma Strömberg
Tryckt hos Grano, Vasa 2020

Helsingfors 2019
Svenska kulturfonden
Simonsgatan 8, 00100 Helsingfors
www.kulturfonden.fi

ISBN 978-952-7263-07-5
ISSN 1235-9203

INNEHÅLL

1 Inledning 9

2 Grundläggande konstundervisning i Finland 13
2.1 Konstundervisningen 13
2.2 Läroanstalterna 14
2.2.1 LÄROANSTALTER MED EGET UNDERVISNINGSTILLSTÅND 14
2.2.2 ARBETAR- OCH MEDBORGARINSTITUT 16
2.2.3 DET FRIA FÄLTET 16
2.2.4 KONSTUNDERVISNING PÅ ÅLAND 17

3 Styrsystemet för grundläggande konstundervisning 20
3.1 Lagen och förordningen om grundläggande konstundervisning 20
3.2 Grunderna för läroplanen, omfattning och målsättningar 22
3.2.1 ALLMÄN LÄROPLAN 23
3.2.2 FÖRDJUPAD LÄROKURS 24
3.3 Läroplanen 24
3.4 Respons på de nya grunderna för läroplanen för grundläggande konstundervisning 25

4 Statsandelssystemet 30
4.1 Lagen om statsandel för kommunal basservice 30
4.2 Lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009) 31

4.2.1 STATSANDELAR FÖR GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING 32
4.2.2 STATSANDELAR FÖR FRI BILDNING 33

5 Systemets uppkomst och struktur 36
5.1 Bakgrund och historia 37
5.2 Allmän och fördjupad läroplan 45
5.3 Hur kan konstundervisningen växa? 46

6 Aktuella forskningsresultat om konstundervisning 51
6.1 Stor nytta av konstundervisning 51
6.2 Viktigt med jämlik tillgång 53
6.3 Nuläget: Bra undervisning, ojämlik tillgång 55

7 Tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland 62
7.1 Individens kulturella rättigheter enligt lagen 62
7.2 Vad är tillräckligt bra tillgång på svenska? 64
7.3 Att utveckla efterfrågan 67
7.4 Svenskspråkig undervisning som resurs för integration på svenska 70
7.5 Tillgången på svenskspråkiga lärare på sikt 71
7.6 Regional genomgång 74
7.6.1 HUVUDSTADSREGIONEN 74
7.6.2 NYLAND OCH KYMMENEDALEN 76
7.6.3 EGENTLIGA FINLAND 79
7.6.4 SVENSKA ÖSTERBOTTEN SÖDER OM VASAREGIONEN 80
7.6.5 VASA OCH KORSHOLM 81
7.6.6 SVENSKA ÖSTERBOTTEN NORR OM VASAREGIONEN 81
7.6.7 ÅLAND 83

8 Utvecklingen sedan 2010 86
8.1 Förslag till reformer av statsandelsfinansieringen 88

9 Avslutande diskussion och åtgärdsförslag 96
9.1 Åtgärdsförslag 1: Regionala institut och riksomfattande paraplyorganisationer 100
9.2 Åtgärdsförslag 2: Regelbundet diskussionsforum för grundläggande konstundervisning på svenska 103
9.3 Åtgärdsförslag 3: Särskilda insatser för att nå underrepresenterade grupper 104
9.4 Åtgärdsförslag 4: Säkra den långsiktiga tillgången på svenskspråkiga lärare 105

Källförteckning 111

Bilaga: Lista över läroanstalter i Finlands svensk- och tvåspråkiga kommuner 113

1 Inledning

Sommaren 2018 engagerades jag av Svenska kulturfonden för att göra en kartläggning över tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland inklusive Åland.

Jag har inte själv deltagit i grundläggande konstundervisning som barn eller ung. Jag engagerades som en outsider, vilket i detta fall framställdes som en fördel då man ville få en inblick på fältet som inte förvanskades av personliga sympatier för enskilda aktörer.

Den viktigaste målsättningen var i all korthet att sammanställa en heltäckande lista över de aktörer som arrangerar grundläggande konstundervisning på svenska i de 33 tvåspråkiga kommunerna på fastlandet och de 16 kommunerna på Åland. Avsikten var att å ena sidan identifiera vilka kommuner som kunde fungera som ett föredöme och å andra sidan bekräfta förekomsten av ”vita fläckar” där tillgången var svag. För att samla in denna information skickade jag ut ett frågeformulär till kommunerna där jag bad dem lista den grundläggande konstundervisning som arrangerades, det vill säga konstämne, läroplan, arrangör och språk. I formuläret frågade jag också om det förekom samarbete mellan den grundläggande konstundervisningen och skolor och daghem.

Därtill fanns ytterligare målsättningen att med en serie djupintervjuer presentera centrala aktörer, deras verksamhetsförhål-

landen och visioner och med hjälp av intervjuerna skissa upp en bild av utvecklingen och utmaningarna på fältet.

För att motivera behovet av denna utredning ville jag även presentera de forskningsresultat som publicerats under det senaste årtiondet som visar på den stora, i vissa fall avgörande, betydelse som konstundervisning har för individens personliga utveckling och välmåga. Jag ville även kortfattat problematisera begreppen ”tillgång” och ”tillgänglighet”.

Då jag inledde arbetet möttes jag av ett väldigt svåröverskådligt fält. Under arbetets gång upplevde jag att så gott som varje ny enhet av information jag tillägnade mig på ett eller annat sätt sade emot den uppfattning jag hade bildat mig tidigare. Jag upplevde därför ett starkt behov av att ta ett steg tillbaka och beskriva systemet och dess tillkomst för att dess strukturer och skiljelinjer skulle bli begripliga för mig själv. Jag läste därför in mig på tidigare rapporter i ämnet och jag återger även innehållet i vissa av dem i denna rapport.

De intervjuer jag gjorde med rektorer och kommunala tjänstemän visade sig vara väldigt informativa och tillförde lagarnas och utredningarnas rätt icke-intuitiva kanslispråk en välkommen nivå av kontext och tolkning. Tack vare dem fick jag en tydligare bild av de praktiska förhållandena på klassrumsgolvet, den pågående utvecklingen samt förhoppningar och farhågor inför framtiden.

Det enkla kartläggningsarbetet, alltså listan över aktörer som det var meningen att jag skulle sammanställa, visade sig vara svårare än jag trodde. Jag lärde mig snabbt att lagen om grundläggande konstundervisning inte gäller på Åland. Trots att det arrangeras en hel del fritidsundervisning för barn och unga i konstämnen är det bara två aktörer som kan sägas arrangera grundläggande konstundervisning.

Bland fastlandets kommuner var det vissa som inte svarade på enkäten, eventuellt eftersom det i vissa fall är oklart vem som ansvarar för den grundläggande konstundervisningen på svenska. Jag följde upp enkäterna med att utreda kommunernas utbud av grundläggande konstundervisning på webben. Jag letade efter information på kommunernas egna webbplatser, på lokala medborgarinstituts webbplatser samt med googlesökningar. I de fall då jag saknade enkätsvar och hade svårt att hitta information på webben ringde jag till kommunen.

Somliga enkätsvar verkade överdriva utbudet genom att lista lärokurser som legat nere på grund av brist på elever eller genom att inkludera enstaka konstkurser som inte hör till grundläggande konstundervisning. Tjänstemän och rektorer uttalade sig i regel väldigt positivt om lärarnas förmåga att vid behov ge tvåspråkig undervisning, även i kommuner där de svenskspråkiga invånarnas andel av befolkningen var liten. Det visade sig vara svårt att utreda hur mycket tvåspråkig undervisning som ges i praktiken. Det finns skäl att anta att tillgången åtminstone i vissa fall överdrivits, men det är ett antagande som är svårt att verifiera eller förkasta.

Ett större problem var att situationen på fältet förändrades medan jag arbetade med kartläggningen; vissa lärokurser lades ner och på andra håll startades nya. Denna förändringstakt visar inga tecken på att avta och därför är det inte möjligt att uppnå den ursprungliga målsättningen att producera en heltäckande lista över läroanstalter och lärokurser. Då jag försökte producera en heltäckande lista hade informationen hunnit föråldras innan listan var klar. I denna rapport beskriver jag enligt bästa förmåga situationen den 1 september 2019.

Under arbetets gång publicerades även nya utredningar på ministerienivå. Regeringen Rinne skrev in den första ökningen

av finansieringen för grundläggande konstundervisning på ett decennium i sitt regeringsprogram.

Förändringstakten visar inga tecken på att avta medan kartläggningsarbetet förr eller senare behöver sätta punkt. Jag beslöt mig därför för att nöja mig med en så noggrann lägesbeskrivning som möjligt och i stället fokusera på att formulera en slutdiskussion och sådana åtgärdsförslag som skulle vara så ändamålsenliga som möjligt för fältet.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att denna kartläggning blev betydligt mer kvalitativ till sin utformning än kvantitativ, med ett starkare helhetsmässigt fokus än detaljskärpa. Men utifrån mina egna erfarenheter väljer jag att tro att denna utformning på ett bättre sätt åtgärdar det informationsunderskott som finns på fältet.

Med denna brasklapp önskar jag er trevlig och förhoppningsvis insiktsfull läsning.

Helsingfors, 17 september 2019
Lasse Garoff

2 Grundläggande konstundervisning i Finland

Finlands system för grundläggande konstundervisning är unikt i världen. I det här kapitlet skissar jag upp en schematisk bild av det finländska fältet för grundläggande konstundervisning och presenterar några centrala begrepp för att hjälpa läsaren orientera sig på detta varierande fält. En mer ingående och formell genomgång av styrsystemet ges i kapitel 3 och statsandelssystemet presenteras i kapitel 4.

2.1 Konstundervisningen

Grundläggande konstundervisning ges inom nio olika konstämnen: arkitektur, bildkonst, slöjd, mediekonst (tidigare audiovisuell konst), musik, dans, ordkonst, cirkuskonst och teaterkonst. Lagen om grundläggande konstundervisning (633/1998) definierar i den första paragrafen grundläggande konstundervisning som ”målinriktad och från nivå till nivå fortskridande undervisning inom olika områden av konsten som i första hand riktar sig till barn och unga och som samtidigt ger eleverna förmåga att uttrycka sig och söka sig till yrkesutbildning och utbildning på högre nivå inom konstområdet i fråga”. Konstundervisningen är således mer än en hobbyverksamhet efter-

som ambitionen är att undervisningen ska förbereda eleverna för en potentiell proffskarriär.

Den grundläggande konstundervisningen i Finland kan delas upp i två olika grupper utifrån längden på undervisningen. Å ena sidan finns det undervisning enligt den *fördjupade lärokursen*, som omfattar 1 300 timmar undervisning. Hur många år undervisningen sträcker sig över beror på den enskilda läroanstaltens läroplan, men i regel innebär detta att undervisningen pågår i mer än tio år, i stort sett från elevens barndom till myndig ålder. Å andra sidan finns det undervisning enligt den *allmänna lärokursen*, som omfattar 500 timmar, drygt en tredjedel av den fördjupade. Även den pågår i flera år.

Grundläggande konstundervisning är alltså ett flerårigt engagemang för både eleven och läroanstalten. Medan eleven naturligtvis får avbryta sin grundläggande konstundervisning när som helst förbinder sig läroanstalten alltid att undervisa sina elever under hela den lärokurs som eleven inlett sina studier vid. Varje ny årskull som inleder sin konstundervisning innebär således ett nytt flerårigt engagemang för läroanstalten eller huvudmannen.

2.2 Läroanstalterna

De läroanstalter som ger grundläggande konstundervisning i Finland kan grovt sett delas in i tre grupper beroende på vilken finansiering de får. Finansieringen har även ett visst samband med undervisningens karaktär.

2.2.1 LÄROANSTALTER MED EGET UNDERVISNINGSTILLSTÅND

Den första gruppen är de läroanstalter som verkar med eget undervisningstillstånd från Undervisnings- och kulturministeriet

med tillhörande finansiering i form av timbaserade statsandelar. I den här kartläggningen kommer jag att kalla dem för *SA-läroanstalter* (efter ”statsandelar”, på finska ”VOS” efter ”valtionosuudet”). De utgör den hårda kärnan i Finlands grundläggande konstundervisning. Det är främst SA-läroanstalter som ger grundläggande konstundervisning enligt fördjupad lärokurs.

Bland dessa läroanstalter finns det av historiska skäl (se kapitel 5) en klar tyngdpunkt på musikundervisning. Det finns 128 SA-läroanstalter i Finland och av dem beskrevs 87 som musikinstitut i Utbildningsstyrelsens uträkningsgrunder för år 2019. Musikinstituten erhöll drygt 92 procent av alla timbaserade statsandelar. Fördelningen av statsandelar är inte fullt så musikdominerad som denna statistik låter påskina eftersom samtliga musikinstitut också har tillstånd att undervisa i dans enligt fördjupad läroplan. Vissa av dem undervisar även i andra konstämnen. Därtill erbjuder vissa av musikinstituten även undervisning i andra konstämnen enligt allmän läroplan med enbart kommunal och privat finansiering.

Exempel: Ett litet musikinstitut kan ha tillstånd från Undervisnings- och kulturministeriet att ge 10 000 timmar undervisning i musik och dans enligt fördjupad läroplan, och för detta erhåller de knappt 450 000 euro i årliga statsandelar. Enligt statens beräkning ska denna summa täcka 57 procent av utgifterna (statsandelarnas beräkningsgrunder beskrivs noggrannare i kapitel 4). Det förväntas att resten av utgifterna ska täckas med kommunal finansiering och rimliga elevavgifter. Därtill kan institutet arrangera undervisning i exempelvis bildkonst och teaterkonst enligt allmän läroplan. Denna verksamhet finansieras i sin helhet med kommunala bidrag och elevavgifter samt eventuella bidrag från privata fonder och stiftelser.

2.2.2 ARBETAR- OCH MEDBORGARINSTITUT

Den andra gruppen av läroanstalter som ger grundläggande konstundervisning är *arbetar- och medborgarinstituten* (medborgarinstituten i fortsättningen). De erhåller statsandelsfinansiering för sin verksamhet enligt lagen om fritt bildningsarbete (632/1998) och enligt liknande regler som SA-läroanstalterna. De har även tillstånd att erbjuda grundläggande konstundervisning enligt allmän läroplan. Medborgarinstitutens beräkningsgrund för statsandelar är cirka 10 procent högre än SA-läroanstalternas. Detta beskrivs mer ingående i kapitel 4.2.2.

Ifall ett medborgarinstitut erbjuder grundläggande konstundervisning förbinder det sig även att undervisa de elever som vill fortsätta enligt hela läroplanen. Medborgarinstituten har upplevt problem med detta åtagande då deras lärare som utgångspunkt anställs på en mer kortsiktig timbasis än lärarna vid SA-läroanstalterna. Arrangören är skyldig att engagera sig i den grundläggande konstundervisningen i många år, men nivån på konstundervisningen kan bli lidande om lärare av olika skäl slutar eller byts ut.

2.2.3 DET FRIA FÄLTET

Den tredje gruppen av aktörer har i intervjuerna informellt kallats för ”det fria fältet”. Gruppen består av föreningar och organisationer som ger grundläggande konstundervisning helt utan statlig finansiering och som enbart finansieras med kommunala bidrag, elevavgifter och eventuella bidrag från privata stiftelser och fonder. Dessa läroanstalter upplever ofta finansieringen som en utmaning eftersom de saknar den långsiktiga statsandelsfinansiering som de andra två grupperna har tillgång till. Ofta måste de förlita sig på kortsiktig finansiering – de an-

söker till exempel om privata medel för ett år åt gången – men har ändå åtagit sig den fleråriga förpliktelsen att undervisa hela lärokursen för varje elev som vill fortsätta.

Läroanstalter inom det fria fältet saknar ibland egna undervisningsutrymmen och är beroende av särskilda överenskommelser med skolor och andra kommunala aktörer. De undervisar i regel enligt allmän läroplan.

2.2.4 KONSTUNDERVISNING PÅ ÅLAND

På Åland gäller inte lagen om grundläggande konstundervisning. Ålands musikinstitut i Mariehamn har ändå valt att ge undervisning som följer Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen för grundläggande konstundervisning och inkluderas därmed i denna kartläggning. Mariehamns teaterskola inkluderas även i kartläggningen eftersom den samarbetar med Teaterskolan vid Finlands Svenska Ungdomsförbund (FSU) och använder delar av dess läroplan.

3 Styrsystemet för grundläggande konstundervisning

Den grundläggande konstundervisningens utformning som självständig undervisningsform fastslås i lagen om grundläggande konstundervisning (633/1998), och förordningen om grundläggande konstundervisning (813/1998). Därtill bestäms ramarna för den grundläggande konstundervisningens utformning av Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen för den grundläggande konstundervisningen. Utifrån dessa grunder skriver varje läroanstalt en läroplan som godkänns av utbildningsanordnaren, som ofta är kommunen.

3.1 Lagen och förordningen om grundläggande konstundervisning

Den första paragrafen i lagen om grundläggande konstundervisning definierar grundläggande konstundervisning som en målinriktad och från nivå till nivå fortskridande undervisning inom olika konstämnen.

Enligt 2 § kan kommunen ordna grundläggande konstundervisning. Undervisnings- och kulturministeriet kan bevilja sam-

kommuner, registrerade sammanslutningar eller stiftelser tillstånd att ordna grundläggande konstundervisning. Ministeriet kan också besluta om konstundervisning i statliga läroanstalter.

Förutsättningen för att tillstånd ska beviljas är enligt 3 § att undervisningen behövs och att den sökande har yrkeskompetens och ekonomiska förutsättningar att ordna undervisningen på ett ändamålsenligt sätt. Undervisning får inte ordnas i syfte att uppnå ekonomisk vinst. I tillståndet anges de kommuner där undervisning ordnas, undervisningsspråket, konstområdet samt övriga villkor som gäller för ordnandet av undervisningen. Ett tillstånd kan återkallas om undervisningen inte uppfyller de krav som lagen ställer.

Enligt 5 § fattar Utbildningsstyrelsen beslut om grunderna för en läroplan för varje konstområde i den grundläggande konstundervisningen. Utbildningsanordnaren beslutar enligt 6 § om antagning av elever, enligt likvärdiga antagningsgrunder.

Enligt 7 § ska den som anordnar utbildningen utvärdera den för att bedöma dess verkan och delta i extern utvärdering av verksamheten. Syftet med utvärderingen är att utveckla utbildningen och förbättra förutsättningarna för inlärning.

Lagens 8 § fastslår att elevernas arbete ska bedömas för att sporra eleverna i deras studier samt utveckla deras förutsättningar att bedöma sig själva. Utbildningsstyrelsen beslutar om elevbedömningen och vad som ska antecknas i betygen.

Lagens 11 § placerar den grundläggande konstundervisningen inom statsandelssystemet som bestäms i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (635/1998). En kommun som ordnar grundläggande konstundervisning erhåller statsandelar enligt antalet invånare i kommunen. En icke-kommunal utbildningsanordnare beviljas statsandel enligt antalet kalkylerade undervisningstimmar. 12 § fastslår att skäliga undervisningsavgifter kan tas ut av eleverna.

Några mindre preciseringar, som inte är direkt relevanta för den diskussion jag för här, görs i förordningen om grundläggande konstundervisning 813/1998.

3.2 Grunderna för läroplanen, omfattning och målsättningar

Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen för grundläggande konstundervisning från år 2017 slår fast den grundläggande konstundervisningens nio konstämnen samt undervisningens uppdelning i allmän och fördjupad lärokurs. Grunderna för läroplanen slår fast riktlinjerna för undervisningen men ger utbildningsanordnaren frihet att planera undervisningen självständigt inom dessa ramar.

Grunderna för läroplanen upprepar lagens beskrivning av den grundläggande konstundervisningen som målinriktad och att den framskrider från nivå till nivå. Grundläggande konstundervisning är i första hand avsedd för barn och unga. Syftet med grundläggande konstundervisning är att ge eleverna möjlighet att studera konst långsiktigt, målmedvetet och i enlighet med sina egna intresseområden. Undervisningen främjar elevens möjlighet att skapa ett förhållande till konst och ett livslångt intresse för en konstart. Undervisningen utvecklar det kunnande som är kännetecknande för konstarten och ger eleverna färdigheter att söka sig till yrkesutbildning och högskoleutbildning inom konstarten i fråga.

Enligt grunderna för läroplanen har den grundläggande konstundervisningen som uppdrag att bygga en hållbar framtid med hjälp av konstens medel. Undervisningen bygger på ett pluralistiskt kulturarv i förnyelse. Studierna stöder utvecklingen av elevernas kreativa tänkande och delaktighet. Den grund-

läggande konstundervisningen stärker utvecklingen av elevernas identitet och kulturella läskunnighet.

Den grundläggande konstundervisningen lägger grunden för en socialt och kulturellt hållbar framtid genom att lära ut positiva värderingar som jämlikhet, jämställdhet, mångfald och hållbarhet. Genom konsten kan barn och unga vägledas till att reflektera över vad som är värdefullt och viktigt i livet. Målet för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning är att främja ett livslångt förhållande till konsten och kulturell delaktighet.

3.2.1 ALLMÄN LÄROPLAN

Den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning beräknas omfatta sammanlagt 500 timmar, varav de gemensamma studiernas beräknade andel är 300 timmar och temastudiernas andel 200 timmar. En timme innebär 45 minuters undervisning. Utbildningsanordnaren beslutar om omfattningen av den konstfostran för småbarn som föregår grundstudierna.

Syftet med de gemensamma studierna i den allmänna lärokursen är att eleverna ska få grundläggande färdigheter inom konstarten. Syftet med temastudierna är att utvidga de färdigheter som eleverna förvärvat under de gemensamma studierna.

Elevernas studieprestationer ska bedömas. Responsen ska hjälpa eleven att ställa upp mål för sina studier, styra sitt arbete i riktning mot målen och förstå sin egen inlärningsprocess. Eleven får ett avgångsbetyg från den allmänna lärokursen i den grundläggande konstundervisningen efter att hen har fullgjort både de gemensamma studierna och temastudierna i den allmänna lärokursen.

Vidare fastslår Utbildningsstyrelsen specifika mål för vart och ett av de nio konstämnenas grundläggande studier och temastudier.

3.2.2 FÖRDJUPAD LÄROKURS

Studierna i den fördjupade lärokursen erbjuder eleverna möjligheter att utveckla sådana uttrycksmedel inom konstarten som är betydelsefulla för dem själva. Eleverna uppmuntras att med hjälp av konstens medel analysera, tolka och värdera en kulturellt mångfaldig verklighet. Den multilitteracitet som utvecklas i studierna stöder elevernas förmåga att tänka kritiskt och lära sig. Eleverna får vägledning i att granska konstarten också som ett historiskt, samhälleligt och aktuellt fenomen samt att i sin verksamhet skapa samband mellan konst och vetenskap.

Den fördjupade lärokursen beräknas omfatta sammanlagt 1300 timmar, varav grundstudiernas beräknade andel är 800 timmar och de fördjupade studiernas 500 timmar. En timme innebär 45 minuters undervisning.

Syftet med grundstudierna i den fördjupade lärokursen är målmedveten övning och långsiktigt utvecklande av de färdigheter som är centrala inom konstarten. Syftet med de fördjupade studierna är att eleven ska ha möjlighet att bredda eller inrikta studierna. I den fördjupade lärokursen ingår ett slutarbete.

3.3 Läroplanen

Utbildningsanordnaren utarbetar och godkänner en läroplan för varje konstart enligt de grunder för läroplanen för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning som Utbildningsstyrelsen fastställt. Utbildningsanordnaren preciserar och kompletterar läroplansgrunderna i sin läroplan. Om utbildningsanordnaren, till exempel kommunen, anskaffar grundläggande konstundervisning från en offentlig eller privat sammanslutning eller stiftelse, godkänner utbildningsanordnaren

läroplanen och svarar för att de tjänster som anskaffats ordnas i enlighet med lagen om grundläggande konstundervisning.

I formulerandet av läroplanen har utbildningsanordnaren omfattande möjligheter att välja sina egna pedagogiska metoder. I sin läroplan beskriver utbildningsanordnaren bland annat:

- läroanstaltens verksamhetsidé
- läroanstaltens värden, syn på lärande, lärmiljö och arbetssätt
- läroanstaltens verksamhetskultur
- studiernas uppbyggnad och omfattning samt de allmänna målen för studierna
- studiehelheternas mål, innehåll och beräknade omfattning
- bedömning av lärandet
- föremålen för bedömningen av den allmänna lärokursen som beskrivs i läroplansgrunderna
- individualisering av lärokursen
- principer för elevantagning
- samarbete med vårdnadshavarna och andra aktörer
- kontinuerlig utveckling av verksamheten.

3.4 Respons på de nya grunderna för läroplanen för grundläggande konstundervisning

I mina intervjuer med främst musikinstitutens rektorer fick jag höra att responsen på de nya grunderna för läroplanen har varit delad.

Undervisningsrådet Eija Kauppinen vid Utbildningsstyrelsen berättar för Yle att hon mottagit brev där hon anklagats för att ha förstört hela systemet. Kritiken handlar främst om att den gamla utformningen av musikundervisningens nivåprov slopats, eftersom den traditionella formen inte längre platsar i läroplansgrundernas anda som betonar att den pedagogiska

utgångspunkten ska vara den enskilda eleven. Men hon gläder sig åt att många läroanstalter tagit de nya idéerna till sig och börjat omforma sina läroplaner enligt dem. I artikeln betonar Kauppinen att man förväntar sig att de nya läroplanerna utarbetas i samråd mellan lärare, elever och elevernas föräldrar, och därmed ökar dessa gruppers delaktighet i undervisningen.[1]

Rektorn vid Kuula-institutet Tomas Holmström menar att förändringen är störst inom musikundervisningen och betydligt mindre dramatisk för övriga konstämnen.

”Vi erbjuder också balett och undervisningsmässigt sker det ingen stor förändring i dansundervisningen. I viss mån betonas det konstöverskridande samarbetet mer inom dansundervisningen än tidigare. Men jag har redan i flera år jobbat ganska nära det som de nya grunderna för läroplanen föreskriver. Det är snarare så att man nu har uppdaterat grunderna för läroplanen till den undervisning som funnits på fältet. Det skriftliga har nu hunnit ikapp verkligheten. Inom musikundervisningen är förändringen större”, berättar Tomas Holmström.

”Många lärare befarar att nivån på undervisningen sjunker med den här förändringen. Undervisningen är inte lika toppstyrd som förut då kursinnehållen stipulerades på nationell nivå, dels vid Utbildningsstyrelsen, dels vid Finlands musikläroinrättningars förbund. Nu blir det enskilda institutet och den enskilda läraren allt viktigare”, säger Holmström.[2]

Nu följer enligt Kauppinen några omvälvande år innan man lyckas utveckla de bästa metoderna för att främja barnens utveckling. Även Tomas Holmström beskriver det som en stor förändring, och säger att lärarna nu behöver tid att arbeta in de nya metoderna.

1 Vähäsarja, Sari (2018).
2 Intervju 10.7.

”Läroplansarbetet som har gjorts i landet har varit ganska maffigt stoff. Sist och slutligen har inte förändringen blivit så våldsam som man tänkt sig. Lärarna har fått diskutera undervisningen på ett helt annat sätt än tidigare, och det är bra. Vad är bra, vad är dåligt, vad vill vi bevara. Man har diskuterat den nya läroplanen otroligt mycket. Men nu vill lärarna jobba, de vill inte kallas till ett nytt läroplansforum. De vill jobba och se hur allt fungerar, och sedan utvärdera hur det har gått”, säger Holmström.

4 Statsandelssystemet

Om finansieringen av den grundläggande konstundervisningen stadgas det i lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009) samt lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009). Därtill behandlas grundläggande konstundervisning i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998) och statsrådets förordning om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1766/2009).

Särskilt kommunernas ansvar inom den grundläggande konstundervisningen, dess finansiering och stödformer med kommunala och statliga medel, behandlas vidare i statsrådets förordning om statsandel för kommunal basservice (1446/2014), lagen om fritt bildningsarbete (632/1998), lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019) samt kommunallagen (410/2015).

4.1 Lagen om statsandel för kommunal basservice

Statsandelarna för kommunal basservice (lag 1704/2009) administreras av Finansministeriet. Ifall kommunen ordnar grundläggande konstundervisning (som inte finansieras enligt antalet undervisningstimmar) erhåller kommunen enligt lagens 24 § statsandelar i förhållande till invånarantalet.

Från och med statsandelsreformen 2010 ingår dessa medel i den så kallade statsandelen för kommunal basservice som består av en enda penningström. Denna penningström bekostar statens andel av kommunernas social- och hälsovård (inklusive småbarnspedagogik), förskola och grundläggande utbildning, bibliotek, allmän kulturverksamhet, samt grundläggande konstundervisning med en finansiering baserad på kommunens invånarantal.

För kommunen är statsandelen en allmän inkomstpost som inte har öronmärkts för någon viss service. Den som får statsandelar får alltså själv bestämma hur finansieringen ska användas. Hur mycket kommunen väljer att investera i grundläggande konstundervisning beror helt på kommunens beslutsfattare. Någon öronmärkning av medel för grundläggande konstundervisning förekommer inte.[3]

År 2019 var statsandelen för kommunal basservice 1,40 euro per invånare. Professor Anniina Suominen beräknar att uppskattningsvis cirka 1,9 miljoner euro av den sammanlagda statsandelsfinansieringen på 7,6 miljoner euro för kommunal basservice i hela landet riktades till grundläggande konstundervisning.[4]

4.2 Lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009)

Enligt 20 § i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009) beviljas de kommuner, samkommuner, privata sammanslutningar eller stiftelser som har rätt till statsandelar ett visst belopp utifrån antalet fastställda undervisningstimmar. För att räkna ut detta belopp ska man

3 Lehtonen, Sanna (2017).
4 UKM 2019:27, s. 33.

multiplicera antalet undervisningstimmar med det fastslagna priset per enhet. Beloppet som erhålls är 57 procent av denna summa.

Statsrådet utfärdar årligen bestämmelser om de genomsnittliga priser per enhet för grundläggande konstundervisning som används som grund för finansieringen för följande finansår.

4.2.1 STATSANDELAR FÖR GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING

Enligt Utbildningsstyrelsens beräkningsgrunder för år 2019 finansierar statsandelar 1 793 800 timmar grundläggande konstundervisning inom åtta olika konstämnen: musik, dans, bildkonst, slöjd, teater, arkitektur, ordkonst och cirkus. Mediekonst finansierades inte alls med statsandelar per undervisningstimme. Åland omfattas inte av denna utdelning.

Det beräknade enhetspriset per undervisningstimme var 76,82 euro för kommunala läroanstalter eller samkommuner. Privata läroanstalter är momsförpliktigade och därför läggs andelen för moms till deras enhetspris, som är 78,47 euro. För att få den slutliga beräkningsgrunden för statsandelar ska denna summa multipliceras med antalet undervisningstimmar som Undervisnings- och kulturministeriet gett läroanstalten tillstånd att undervisa. Av denna summa betalar staten 57 procent i statsandelsfinansiering. Tanken är alltså att staten står för 57 procent av verksamhetens finansiering, och resten bekostas av kommunen och med elevavgifter.

Till exempel det kommunalt ägda Musikinstitutet Legato har år 2019 tilldelats 6 853 statsandelstimmar för undervisning i musik och dans. Beräkningsgrunden för deras timbaserade statsandelar blir (6 853 h*76,82 €/h=) 526 447 euro varav de erhåller 57 procent i statsandelar vilket ger en slutsumma på 300 075 euro.

Den totala summan som betalas ut i statsandelar för grundläggande konstundervisning per undervisningstimme beräknas år 2019 vara 79 446 221 euro eller cirka 79,5 miljoner euro.

Av de totalt knappt 1,8 miljoner undervisningstimmarna beviljades 1 653 000 timmar eller 92 procent (motsvarande 73,2 miljoner euro) till läroanstalter som i Utbildningsstyrelsens beräkningsgrunder beskriver sig själva som musikläroanstalter. Här bör noteras att samtliga av de läroinrättningar som erbjuder musikundervisning även har tillstånd att ge undervisning i dans, och ett fåtal har också tillstånd att undervisa i bildkonst. Uleåborgs konservatorium har därtill tillstånd att undervisa i teaterkonst, men faller utanför ramen för denna kartläggning. Hur stor andel av statsandelarna som finansierade denna övriga undervisning framgår inte ur materialet men läroinrättningarna beskrivs som huvudsakligen musikinstitut. I beräkningsgrunderna finns även till exempel bildkonstskolor som ministeriet också gett tillstånd att undervisa i musik, men som sorterar under rubriken bildkonstskolor.

Fördelningen inom de övriga konstämnena var följande: bildkonstskolor beviljades tillstånd att undervisa 54 314 timmar (2 400 407 euro eller 3,0 procent av statsandelarna), dansskolor 46 231 timmar (totalt 2 067 816 euro eller 2,6 procent av statsandelarna), slöjd 15 823 timmar (707 730 euro eller 0,9 procent), teater 12 182 timmar (539 411 euro, 0,68 procent), cirkus 8 692 timmar, arkitektur 2 247 timmar, ordkonst 1 311 timmar, och mediekonst 0 timmar.

4.2.2 STATSANDELAR FÖR FRI BILDNING

Medborgarinstituten erhåller statsandelar enligt liknande grunder som SA-läroanstalter. År 2019 är beräkningsgrunden för statsandelar inom den fria bildningen 84,65 euro per under-

visningstimme och cirka 170 000 timmar beviljas för grundläggande konstundervisning. Professor Anniina Suominen beräknar att cirka 8,5 miljoner euro således riktas till grundläggande konstundervisning inom ramen för det fria bildningsarbetet under 2019.[5]

Suominen noterar också att beräkningsgrunden för statsandelar inom den fria bildningen är cirka 10 procent högre än beräkningsgrunden inom grundläggande konstundervisning, 76,82 euro respektive 84,65 euro, och att denna skillnad har varit i stort sett konstant under hela 2010-talet.[6] Det är svårt att motivera att medborgarinstituten får högre statlig ersättning för att arrangera sin verksamhet än SA-läroanstalterna eftersom bägge enligt lagen producerar samma tjänst. Suominen föreslår därför bland annat att SA-läroanstalternas beräkningsgrund för statsandelar skulle höjas till den fria bildningens nivå.[7]

5 UKM 2019:27, s. 33.
6 Ibid. s. 47.
7 Ibid. s. 63.

5 Systemets uppkomst och struktur

Som utbildningssystem är Finlands system för grundläggande konstundervisning unikt och kan bara delvis jämföras med den konstfostran som arrangeras utanför skoltid i andra länder. Det unika med den grundläggande konstundervisningen i Finland är att den erbjuder en omfattande konstundervisning åt en förhållandevis stor andel av landets barn och unga. Enligt Regionförvaltningsverkets beräkning deltog 12 procent av Finlands barn och unga i grundläggande konstundervisning år 2012.[8]

Professor Anniina Suominen noterar att den grundläggande konstundervisningen även har stora indirekta inverkningar. Utöver att cirka 100 000 personer deltar i den grundläggande konstundervisningen ordnar läroanstalterna också många evenemang som når en stor publik. Det framgick ur Förbundet för grundläggande konstundervisning rf:s enkät från år 2015 att de ungefär 100 läroanstalter som besvarade enkäten hade arrangerat över 9 000 utställningar, föreställningar, konserter och evenemang med ett sammanlagt deltagarantal på över 750 000 personer under år 2015. Enligt Suominen visar detta

8 Avi, 2014.

på den grundläggande konstundervisningens stora indirekta inverkan och betydelse som kulturfostrare.[9]

Det finländska systemet för grundläggande konstundervisning har djupa rötter och har vuxit fram väldigt organiskt ur lokala medborgarrörelser. Konstundervisningen har också gett goda resultat och särskilt musikundervisningen har varit så framgångsrik att begreppet ”det finländska musikundret” myntades för att beteckna den höga nivån på finländsk konstmusik.

5.1 Bakgrund och historia

”Då det finländska musikundret började byggas upp uppstod det som en medborgarrörelse”, berättar Leif Nystén, rektor för Musik- och kulturskolan Sandels i Helsingfors och ordförande för Finlands Musikläroinrättiningars förbund 2006–2015.[10]

Frivillig konstundervisning riktad särskilt till barn och unga utanför skolundervisningen började i Finland anordnas vid olika tidpunkter för de olika konstformerna. Musikundervisning för barn och unga började arrangeras redan vid slutet av 1800-talet och dansundervisning i början av 1900-talet.[11]

”Vissa socknar eller regioner beslöt sig för att de behövde ett musikinstitut och då startades en rörelse för musikinstitutets främjande. Då det fanns en förening eller någon annan juridisk person och man kunde visa på att det fanns ett behov för institutet kunde man erhålla statsunderstöd för verksamheten. Kommunen involverades ofta i verksamheten. Det fanns orkesterföreningar som uppträdde med två eller tre konserter årligen. När det grundades ett musikinstitut skedde en kors-

9 UKM 2019:27, s. 22.
10 Intervju 10.13.
11 Tiainen m.fl., 2012.

befruktning mellan institutet och orkesterföreningen som inte sällan slutade i att kommunen tog över orkestern och startade en stadsorkester, vilket blev något av en prestigefråga för städerna. Även körerna spelade en viktig roll", berättar Nystén.

I mars 1968 kom den första lagen om statsunderstöd till musikläroanstalter (147/1968). "Lagen trädde i kraft våren 1969 och inom ramen för den fick de nio största musikläroanstalterna statlig finansiering för sin verksamhet", berättar Nystén.

Finlands grundskolereform, som genomfördes under 1970-talet, var en stark katalysator för framväxten av det nuvarande systemet för grundläggande konstundervisning. I samband med att hela landet övergick till nioårig grundskola minskade konstämnenas andel av undervisningen betydligt.[12]

En reaktion på grundskolereformen var att bildkonstskolor började grundas runtom i landet från och med år 1978. Den minskade konstundervisningen i skolan skapade en stark efterfrågan på bildkonstundervisning på fritiden, och det förklarar varför konstskolorna grundades samtidigt på många olika håll i landet. Därför finns det inte heller någon enskild förgrundsgestalt som kunde utnämnas till den finländska konstskolans grundare. Musikinstitutens framgångar fick även bildkonstlärarna att fråga sig vilka resultat man kunde uppnå ifall man började undervisa i bildkonst målmedvetet och långsiktigt för barn redan från tidig ålder.

En annan följd av grundskolereformen var att bildkonst började undervisas inom ramen för det fria bildningsarbetet under 1970-talet. Medborgarinstituten fick tillstånd att arrangera musikundervisning för barn under 16 år och senare kom tillståndet att omfatta även övriga konstformer. Särskilt

12 Heinimaa, 2007.

arbetar- och medborgarinstituten på landsbygden utnyttjade sig av denna möjlighet.[13]

Ledande lärare i grundläggande konstundervisning vid Vasa stad Mia Wiik berättar att det är vanligt att medborgarinstitut erbjuder grundläggande konstundervisning särskilt i små kommuner som saknar musikinstitut eller andra institutioner som kunde erbjuda grundläggande konstundervisning som lagstiftad skolform.

”Men medborgarinstituten som fanns i var och var annan kommun var de inrättningar där man kunde få in den grundläggande konstundervisningen”, berättar Wiik.[14]

Från och med år 1982 började bildkonstskolor få statlig finansiering. Men eftersom bildkonstskolan som fenomen inte hade några institutionella föregångare i Finland så saknades etablerade verksamhetsmodeller. År 1985 presenterade en arbetsgrupp för utveckling av bildkonstskolorna ett betänkande där de föreslog att ett enhetligt undervisningssystem för landets bildkonstskolor skulle skapas. Arbetsgruppen noterade även distinktionen att ”musikläroverken är mer prestationsinriktade medan bildkonstskolorna för barn och unga är mer inriktade på personlig utveckling [fi. kasvatuspainotteisia].”[15]

Här formulerade arbetsgruppen en distinktion som i viss utsträckning fortsätter att vara relevant. De pedagogiska skillnaderna mellan konstämnena har minskat under årens lopp men det går fortfarande att urskilja dessa divergerande målsättningar inom konstundervisningen. Förenklat kan man säga att det handlar om å ena sidan en prestationsinriktad ”elitundervisning” med fokus på teknisk färdighet som förbereder eleven för

13 Tiainen m.fl., 2012.
14 Intervju 10.4.
15 Heinimaa, Elisse (2007).

Tidsaxel

ca 1900
Frivillig musik- och dansundervisning arrangeras utanför skolundervisningen i Finland. Med medborgarrörelser som drivande kraft grundas musikinstitut på vissa orter.

1969
Den första lagen om statsunderstöd till musikläroanstalter träder i kraft. De nio största musik-läroanstalterna får statlig finansiering.

1970-talet
Grundskolreformen genomförs i Finland. Konstundervisningen i skolan minskar vilket skapar en efterfrågan på frivillig konstunder-visning. Konstskolor börjar grundas på olika håll i landet. Arbetar- och medborgarinstituten får börja undervisa i musik och bildkonst.

1982
Bildkonstskolor får statlig finansiering.

1992
Den första lagen om grundläggande konstundervisning träder i kraft.

1998

Lagen om grundläggande konstundervisning förnyas. Reformen förenar de separata lagarna om grundläggande konstundervisning och om musikläroverk. Även andra konstämnen än musik kan få timbaserade statsandelar. Den grundläggande konstundervisningen uppdelas i allmän och fördjupad läroplan.

2000–2010

Allt fler läroanstalter får undervisningstillstånd och statsandelar i statsbudgeten.

2010

Inga fler läroanstalter beviljas undervisningstillstånd. Efterfrågan på grundläggande konstundervisning fortsätter att öka. Allt fler forskningsresultat visar på konstundervisningens stora betydelse för individens inlärningsmöjligheter och personliga utveckling.

2017

Utbildningsstyrelsen förnyar grunderna för läroplanen.

2019

Regeringen Rinne skriver in en höjning av medlen till grundläggande konstundervisning i sitt regeringsprogram.

en framtida proffskarriär. Å andra sidan kan det röra sig om undervisning med lägre prestationskrav som är mer inriktad på barnets personliga utveckling.

Denna diskussion kring vad som förenklat kan kallas hårdare kontra mjukare pedagogiska metoder eller fokus på spets eller bredd i undervisningen har fått förnyad aktualitet i samband med att Utbildningsstyrelsen år 2017 presenterade de nya grunderna för läroplanen för grundläggande konstundervisning. Där förordas mjukare pedagogiska metoder framom nationellt standardiserad teknisk utvärdering. Det är värt att betona att spets och bredd i undervisningen inte nödvändigtvis utesluter varandra. Tvärtom utvecklar läroanstalter över hela landet sin pedagogik för att kombinera metoderna. Men samtidigt är diskussionen om ”spets mot bredd” en fråga som somliga rektorer återkommer till i intervjuerna i denna kartläggning. Vissa av musikinstitutens rektorer uttrycker en oro för hur nivån på musikundervisningen ska kunna bibehållas utan standardiserad utvärdering.

Problemen med den grundläggande konstundervisningen var välkända i början av 1990-talet. Det organiskt framvuxna systemet var oöverskådligt och konstundervisningen bedrevs inom flera överlappande strukturer. I regeringens proposition 211/1991 beskrev Undervisningsministeriets arbetsgrupp för konstundervisning den finländska konstundervisningens tillstånd på följande sätt: ”Systemet för konstpedagogik har utvecklats utan någon helhetsmässig styrning. Det har fått en splittrad och oredig utformning. Den konstpedagogik som arrangeras av kommunernas förvaltningssektorer å ena sidan och av icke-kommunala aktörer å den andra är ofta överlappande och okoordinerade vilket leder till slöseri med resurser. Den grundläggande konstundervisningen har inte kunnat arrang-

eras enligt efterfrågan. Med undantag för musik och dans saknar konstformerna nationella läroplaner."[16]

I propositionen konstaterade arbetsgruppen vidare att konstundervisning bedrevs av ett flertal olika aktörer, nämligen 1) grundskolor och gymnasier, 2) medborgar- och arbetarinstitut, 3) musikläroverk, 4) bildkonstskolor, samt 5) övriga aktörer som exempelvis ungdomsgårdar, daghem och videoverkstäder arrangerade av kommunerna.

Den grundläggande konstundervisningen hade inte ännu utvecklat någon etablerad verksamhetskultur.[17] År 1992 samlades all konstundervisning för barn under etiketten "grundläggande konstundervisning". Den första lagen om grundläggande konstundervisning trädde i kraft 1992. Lagen förnyades med lagen (633/1998) och förordningen (813/1998) om grundläggande konstundervisning som trädde i kraft i början av 1999. Genom reformen förenades de tidigare separata lagarna om grundläggande konstundervisning och om musikläroverk. Detta möjliggjorde timbaserade statsandelar även för undervisning inom andra konstformer än musik.[18]

De nya lagarna om grundläggande konstundervisning utgick från musikundervisningen som samhälleligt fenomen och den övriga konstundervisningen strukturerades enligt musikundervisningens modell.

"Musiken hade de längsta traditionerna. Undervisningen byggde på ett centraliserat system med kursexamina. Det ordnades årliga slutprov i olika ämnen och proven uppgjordes centralt och skickades ut till musikinstituten, lite som student-

16 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi taiteen perusopetuksesta sekä peruskoululain 26 §:n ja lukiolain 18 §:n muuttamisesta (1991 vp–HE 211).
17 Tiainen m.fl., 2012.
18 Avi, 2014.

examen. Enligt dem bedömdes eleverna. Om eleverna inte lärt sig de saker som satts upp som målsättning så var de tvungna att fortsätta studera, tills de kunde dem", berättar Leif Nystén.

Nystén berättar att kritiska röster höjdes mot de föreslagna planerna, även om det fanns ett starkt behov av klarare strukturer inom den grundläggande konstundervisningen. Det upplevdes inte som ändamålsenligt att all konstundervisning skulle inrättas enligt musikundervisningens modell som kräver tidiga och långsiktiga satsningar för att öva upp elevens tekniska prestationsförmåga.

"Redan då sade kritikerna att musikundervisningen tar längre tid och därför måste den påbörjas tidigare än andra typer av konstutövning. Alla konstämnen har inte samma sorts tekniska substans i undervisningen. Främst inom musik och dans måste undervisningen påbörjas i en tidig ålder för att eleven ska kunna uppnå en hög teknisk nivå", säger Nystén.

Enligt honom infördes den kortare allmänna lärokursen som svar på denna kritik och inom flera konstämnen har den varit en fungerande lösning. Inom vissa konstämnen, som till exempel ordkonst, är det rätt ovanligt att man undervisar enligt fördjupad lärokurs.

Det största problemet med att den allmänna lärokursen infördes var att den inte tillmättes någon statlig finansiering som motsvarade den fördjupade lärokursens timbaserade statsandelar. I praktiken skapades därmed ett system som delade upp den grundläggande konstundervisningen i två trappsteg med väldigt olika verksamhetsförutsättningar.

5.2 Allmän och fördjupad läroplan

Under 2000-talet utvidgades statsandelssystemet för grundläggande konstundervisning till att omfatta ytterligare läroanstalter som undervisade i andra konstämnen än musik. I början av 2010 beviljades två nya musikläroanstalter undervisningstillstånd och statsandelar av Undervisnings- och kulturministeriet. Under åren 2011–2018 beviljade ministeriet inga nya arrangörstillstånd för grundläggande konstundervisning. Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen från 2017 omfattar nio konstämnen men statsandelar beviljas bara läroanstalter som undervisar inom åtta av konstämnena. Inom statsandelssystemet finns inga läroanstalter eller arrangörer som undervisar i mediekonst (tidigare audiovisuell konst).

Nya statsandelstimmar kan som tidigare nämnts bara beviljas inom ramen för statsbudgeten. Systemet med timbaserade statsandelar för grundläggande konstundervisning växte inte under 2010-talet eftersom medlen i statsbudgeten inte förändrades. Som följd av detta system finns det nu 127 SA-läroanstalter med stark pedagogisk kompetens som ger högklassig grundläggande konstundervisning enligt fördjupad lärokurs. Dessa är dock ojämnt placerade i landet med en tydlig tyngdpunkt på landets södra delar och huvudstadsregionen. I statsbudgeten 2020 planeras dock en höjning av finansieringen för grundläggande konstundervisning.

År 2019 finansierade statsandelarna knappt 1,8 miljoner undervisningstimmar årligen i hela landet, och denna finansiering drar upp gränsen för systemets omfattning. Om SA-läroanstalterna vill utvidga sin verksamhet måste de antingen ta in fler elever på lektionerna, vilket inte alltid är ändamålsenligt, eller hitta andra kreativa lösningar för att expandera verk-

samheten. Flera SA-läroanstalter i denna utredning utvecklar mycket aktivt nya undervisningsmetoder och samarbetsmodeller för att nå ut till fler elever. Men trots det begränsas de till att verka inom sitt eget geografiska verksamhetsområde i enlighet med sina kommunala överenskommelser.

Ett grundläggande problem med detta organiskt framvuxna system är att det hittills inte formulerats någon institutionell ansats att garantera alla barn i landet en jämlik tillgång till undervisningen. Tidigare har detta möjligtvis inte betraktats som ett problem. Så länge statsandelarna till den grundläggande konstundervisningen kunde ses som ”bara” ett statssubventionerat sätt att säkra det finländska musikfältets tillgång till högklassiga orkestermusiker var det kanske inte ett stort problem att man inte nådde ut till alla barn, så länge man nådde tillräckligt många för att tillgodose fältets behov. Men under det senaste decenniet har vetenskaplig forskning gång på gång visat på konstundervisningens stora betydelse för individen, vilket ställer allt högre krav på att individernas kulturella rättigheter borde tillgodoses jämlikt.

5.3 Hur kan konstundervisningen växa?

Under 2010-talet har frågan om jämlik tillgång uppmärksammats i Finland eftersom ett stort antal internationella forskningsresultat har visat på betydande positiva effekter av konstundervisning för bland annat inlärning, personlig utveckling och livskvalitet (se kapitel 6).

Eftersom konstundervisning visat sig vara ett kraftfullt verktyg för att motverka marginalisering och minska välfärdsklyftorna i samhället aktualiseras betydelsen av att tillgodose individens kulturella rättigheter på bägge inhemska språken på

jämlik och lika grund, som de definieras i Finlands grundlag i 16 § och 17 § (se kapitel 7.1). Annars finns det risk för att bara individer med en hög socioekonomisk ställning får ta del av konstundervisningens fördelar och då gynnar konstundervisningen bara dem i samhället som redan har det bra.

Många kommuner har insett den grundläggande konstundervisningens potential att fungera som en billig åtgärd för att förebygga sociala problem och främja kommuninvånarnas välmåga på sikt. Efterfrågan på grundläggande konstundervisning har ökat och många kommuner ser en bredare tillgång på grundläggande konstundervisning som något eftersträvansvärt. Tyvärr är det rådande systemet för grundläggande konstundervisning inte särskilt väl lämpat för en snabb och flexibel expansion av verksamheten.

SA-läroanstalterna, de stabila institutioner som utgör den hårda kärnan av den grundläggande konstundervisningen, är tack vare sin långsiktiga och förhållandevis generösa finansiering bäst lämpade att utveckla verksamheten på sikt. De har en stark pedagogisk kompetens och kan erbjuda sina elever den bästa undervisningen. SA-läroanstalterna fungerar också som en utmärkt plattform för kommunalt finansierad grundläggande konstundervisning enligt allmän läroplan. Men på grund av det rigida systemet med timbaserade statsandelar har systemet som helhet svårt att anpassa sig till att möta den ökade efterfrågan.

Vissa kommuner, till exempel Helsingfors stad, har börjat genomföra jämlikhetsstrategier där läroanstalterna aktivt uppmuntras att söka sig utanför sina egna väggar. År 2017 omfördelade Helsingfors stad sitt kommunala stöd till aktörer inom grundläggande konstundervisning. Staden skar ner finansieringen till de största läroanstalterna med fem procent, bland

dem flera stora musikinstitut, och flyttade över medlen till andra konstarter och mindre aktörer. Avsikten var att skapa större tillgänglighet för kommuninvånarna, men åtgärden skapade av förståeliga skäl spänningar mellan kommunen och de läroanstalter som fick se sina bidrag minska.

Många musikinstitut vill värna om de traditioner som gett upphov till ”det finländska musikundret” och är oroliga för hur nivån på musikundervisningen kan upprätthållas. I viss utsträckning kan dessa traditionella undervisningsmetoder vara svåra att kombinera med en mer uppsökande och inkluderande pedagogik. För flera instrumenttyper handlar det högre upp i undervisningen i praktiken ofta om enskild undervisning. En annan fråga är hur en nationellt jämn nivå på undervisningen kan upprätthållas då de nya grunderna för läroplanen slår fast att elevens framsteg ska utvärderas i förhållande till elevens egna målsättningar istället för en externt fastslagen måttstock.

Ytterligare en förändring som flera av musikinstitutens rektorer påtalar är att det är svårare än förr att få eleverna att förbinda sig till det långa engagemang som en fördjupad musikundervisning innebär. Det finns många typer av fritidsaktiviteter som konkurrerar om barns och ungas intresse, och färre barn och unga är redo att satsa koncentrerat på en enskild fritidsaktivitet. En dellösning har varit att i större utsträckning blanda undervisningen av olika instrument och olika konstämnen vilket har gett goda resultat. En annan lösning, som rektorn vid Kuula-institutet Tomas Holmström föreslår, är att tydligare diskutera undervisningens långsiktiga målsättningar med eleven och föräldrarna.[19] Flera utmaningar kvarstår ändå.

19 Intervju 10.3.

Medborgarinstitutens och den fria bildningens verksamhet är som helhet anpassad till kortsiktigare undervisning med enskilda kurser som erbjuds ett läsår i taget. En flerårig undervisningshelhet platsar inte lika naturligt i deras övriga verksamhet och i många fall har de till exempel inte lika goda förutsättningar att ge enskild undervisning på hög teknisk nivå. Mia Wiik konstaterar att den fria bildningens utbud av grundläggande konstundervisning i slutänden innebär att det fria bildningsarbetets resurser används för att finansiera verksamhet som regleras av en helt annan lagstiftning.[20]

Aktörerna på det fria fältet har väldigt varierande verksamhetsförutsättningar men i regel ingen långsiktighet i sin finansiering. Som Agneta Eriksson, direktör för Sydkustens landskapsförbund, sammanfattar saken är den allmänna lärokursens konstundervisning ”en lagstadgad verksamhet som saknar en finansieringsplan.”[21]

Andra hinder för en jämlik tillgång till grundläggande konstundervisning utöver den geografiska tillgängligheten är bland annat elevavgifter, familjebakgrund, könsroller, och språk (se kapitel 6.4).

20 Intervju 10.4.
21 Intervju 10.12.

6 Aktuella forskningsresultat om konstundervisning

Under 2000-talet har forskningen kring effekterna av konstundervisning presenterat en mångfald av imponerande och uppmuntrande resultat. Forskningsprojektet ArtsEqual, som finansieras av Finlands Akademis råd för strategisk forskning, sammanfattar i rapporten *Konst, jämlikhet och välbefinnande* (2016) resultaten av den internationella forskningen.

6.1 Stor nytta av konstundervisning

Rapporten räknar upp ett imponerande batteri av de mångsidiga effekter som konstupplevelser och konstundervisning har visat sig ha. Hjärnforskningen visar att ”musikaliska aktiviteter har en positiv inverkan på kognitiva färdigheter, koncentrationsförmåga, uppmärksamhet, minne, lärande av motoriska färdigheter, språklig utveckling, sociala färdigheter och kreativt tänkande.”[22]

Utveckling av musikaliska färdigheter i skolåldern gynnar inlärning av främmande språk, medan andra forskningsresultat tyder på att dans har en särskild koppling till utvecklingen

22 Westerlund, H., m.fl. (2016).

av kreativt och kritiskt tänkande. Konstfostran utanför skoltid både stöder skolans utbildningsuppgift och skapar möjligheter till sådant konstrelaterat lärande som den allmänbildande utbildningen inte erbjuder. Dans förbättrar även äldre personers och framför allt dementa åldringars kognitiva funktionsförmåga och välbefinnande.

Konst, jämlikhet och välbefinnande noterar också den ökade användningen av konst inom hälsa och välbefinnande. Genom att konsten stärker individernas hälsa och välbefinnande kan den främja deras möjligheter att delta och agera likvärdigt i samhället. Rapporten hänvisar till den internationella metaforskningen *Arts in health: a review of the medical literature* (London, 2004) som samlar resultaten från 385 medicinska forskningspublikationer som undersökt konstens och kulturens relation till hälsovården och vilka effekter konst har på hälsan. De 385 publikationerna presenterade kliniska bevis på konstinterventioners effekter inom ett flertal medicinska områden.

Liknande resultat som ovanstående har uppnåtts inom dansforskningen, där exempelvis Anna Duberg vid Örebro universitet med studien *Dansprojektet* från och med 2013 undersökte hur tonårsflickors psykiska hälsa påverkades av regelbunden dansundervisning som inte var prestationsinriktad. Projektet visade att dansundervisningen ökade kontrollgruppens självskattade hälsa och minskade somatiska och emotionella symtom efter avslutad intervention.

”Även konsumtion av smärtlindrande medicin minskade i dansgruppen. Kvalitativa analyser belyser att det centrala i flickornas upplevelser var: en fristad från stress, stödjande gemenskap, glädje och energi, ökad acceptans och kroppsförankrad självtillit.”[23]

23 Duberg, Anna (2016).

Enligt *Konst, jämlikhet och välbefinnande* lyfte Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO) fram konstfostrans betydelse för att lösa sociala och kulturella utmaningar i världen år 2006 och igen år 2010. Organisationen rekommenderar konstfostrans principer och praxis för människor i alla åldrar som en form av livslångt lärande. I de centrala dokumenten betraktas konsten som ett av samhällets kärnområden. Konsten har både ett egenvärde och möjliggör lärande i ett vidare perspektiv. Enligt UNESCO bidrar konstens mångdisciplinära och mångkulturella perspektiv till identitetsbyggande, interkulturell samverkan, bra medborgarskap och fredsfostran, vilka alla utgör förutsättningar för en hållbar framtid.

Ovannämnda rapport konstaterar också att konst och kreativa tillvägagångssätt kan stärka samhörighetskänslan hos grupper som av en eller annan orsak har en mindre gynnad position i samhället. Rapporten efterlyser mer forskningsresultat om de mekanismer inom konsten och konstfostran som bidrar till deltagarnas sociala förstärkning.

Ytterligare forskning behövs för att fastslå resultaten, konstaterar ArtsEquals forskare i *Konst, jämlikhet och välbefinnande*, men intrycket som existerande forskning förmedlar är ändå tydligt. Konst och konstundervisning bör betraktas som en viktig offentlig service, där jämlik tillgång är en central utgångspunkt.

6.2 Viktigt med jämlik tillgång

Enligt *Konst, jämlikhet och välbefinnande* visar den senaste forskningen att barn redan före skolåldern försätts i en ojämlik ställning både i fråga om skolframgång och i fråga om allmänna inlärningsförutsättningar om familjen har en sämre socio-

ekonomisk bakgrund. Detta gäller också hobbyverksamhet utanför skoltid, inklusive konstintressen.

Rapporten hänvisar till den amerikanska undersökningen *Our Kids: The American Dream in Crisis* (2015). I rapporten visar forskaren Robert Putnam hur en klyfta vuxit fram i barns möjligheter att förverkliga sin potential under de senaste decennierna i USA. Denna klyfta hindrar barn från familjer med låga inkomster från att göra framsteg i livet och berövar dem möjligheten att utöva sina talanger till samhällets nytta.

Däremot visar undersökningarna på att undervisningssystemet har potential att bryta den onda cirkeln. Den omfattande amerikanska undersökningen *Doing Well and Doing Good by Doing Art* (James Catterall, 2009) visade att ett intensivt deltagande i skolans konstundervisning korrelerade med en dragning till utbildning, politisk aktivitet och frivilligverksamhet senare i livet. Undersökningen visade att även idrott hade positiva effekter. Men framför allt var det sådan konstundervisning som erbjöds samtliga elever som öppnade för bättre möjligheter till framgång och ett aktivt liv även för de elever som hade ett sämre utgångsläge.

Eftersom konstundervisning och konstupplevelser verkar ha stor och mångsidig betydelse för individens hälsa och utveckling finns det en risk för att konstundervisning också kan bidra till att förstärka tendenser av växande ojämlikhet i samhället. I värsta fall kan en ojämlik tillgång på konstundervisning leda till en ond cirkel där barn i familjer med lägre utbildnings- eller inkomstnivå eller bosatta i områden med svag tillgång till grundläggande konstundervisning har sämre förutsättningar till inlärning, och därför i framtiden har sämre möjligheter att tillägna sig högre inkomster och utbildning. Barn i välbärgade och högutbildade familjer drar däremot full nytta av konstens alla gynnsamma effekter.

Konstfostran kan lätt uppfattas som en elitistisk eller socialt kodad verksamhet. *Konst, jämlikhet och välbefinnande* betonar att konsten, trots goda avsikter, inte automatiskt är icke-diskriminerande utan oavsiktligt kan stärka diskriminerande praxis till exempel genom våra uppfattningar om talang, kropp eller genus.

6.3 Nuläget: Bra undervisning, ojämlik tillgång

Dessvärre finns det klara indikationer på att det finländska systemet för grundläggande konstundervisning inte klarar av att erbjuda alla barn jämlik tillgång på konstundervisning. Detta är ett faktum trots att verksamheten bedrivs under offentlig reglering och till betydande del med finansiering från den offentliga sektorn.

Det finländska systemet för grundläggande konstundervisning fungerar under offentlig reglering och finansiering vilket ställer särskilda krav på jämlikhet och tillgänglighet. Men enligt tidigare utredningar finns det stora skillnader i konstundervisningens utbud och tillgänglighet beroende på elevens bostadsområde, socioekonomiska ställning, genus och ålder.

År 2014 publicerade Regionförvaltningsverket en rikstäckande utvärdering av tillgången på grundläggande konstundervisning i Finland år 2012 som ett led i utvärderingen av medborgarnas basservice. Regionförvaltningsverket konstaterade att det saknades en regelbundet uppdaterad nationell statistik som skulle omfatta samtliga konstarter och läroanstalter vilket i flera tidigare utredningar utpekats som en brist.

Utvärderingen visade på stora skillnader mellan landskapen i såväl tillgång som efterfrågan. Läroanstalterna är starkt koncentrerade till södra Finland. Musik, bildkonst och dans var de överlägset mest förekommande konstämnena.

Enligt Regionförvaltningsverket omfattade den grundläggande konstundervisningen i Finland cirka 12 procent av de barn och ungdomar som är konstundervisningens huvudsakliga målgrupp. Könsfördelningen bland eleverna var oroväckande ojämn: pojkar utgjorde bara cirka en fjärdedel av eleverna inom den grundläggande konstundervisningen.

Tillgången försämras också av att avgifterna för undervisningen enligt Utbildningsstyrelsens rapporter visar upp en betydande variation. På vissa orter är den grundläggande konstundervisningen betydligt dyrare än på andra. De flesta läroanstalter har i intervjuerna meddelat att de erbjuder rabatter eller frielevsplatser, vilket innebär att vissa elever slipper betala en del av eller hela elevavgiften. Många konstaterar ändå att den här åtgärden är otillräcklig eller problematisk på olika sätt. Utöver att höga terminsavgifter utgör ett hinder för barn i familjer med lägre inkomster så kan konstundervisning lätt uppfattas som en socialt kodad verksamhet som inte är välkomnande för underrepresenterade grupper utan framstår som elitistisk eller exkluderande. Denna uppfattning kan vara ett hinder för tillgängligheten även om kommunen erbjuder frielevsplatser eller nedsatta priser.

Med tanke på konstundervisningens stora och mångsidiga betydelse för individens utveckling förefaller oroande många barn och ungdomar växa upp utan att deras kulturella rättigheter tillgodoses i en tillfredsställande grad. Även inom de enskilda kommunerna förekommer ojämlikhet beroende på medborgarnas boningsort och socioekonomiska status. Fortfarande är det huvudsakligen de föräldrar som själva i barndomen eller ungdomen deltagit i grundläggande konstundervisning som uppmuntrar sina barn att ta del av den och därmed är det en verksamhet som i huvudsak gagnar barn i familjer som redan har en socioekonomiskt gynnad ställning i samhället.

Sedan införandet av de nya grunderna för läroplanen verkar inträdesprov till den grundläggande konstundervisningen förekomma alltmer sällan. Istället har läroanstalterna i stor utsträckning övergått till en anmälningsordning vilket ibland har skapat långa köer, särskilt vid musikinstituten.

Köerna har å ena sidan den positiva effekten att de ger eleverna vid musikinstituten ett incitament att börja lära sig mindre populära instrument. Flera rektorer vid musikinstitut uppger att elevernas intresse koncentreras starkt till vissa populära instrument som piano och violin. Långa köer till dessa instrument kan kanalisera elever till instrumentgrupper som är mindre populära men helt väsentliga för att upprätthålla bredden inom musiklivet. Ifall utbudet är strukturellt otillräckligt för att tillfredsställa efterfrågan, kan det å andra sidan uppstå ohanterligt långa köer som hindrar eleverna att få en studieplats. Sådana köer bör undvikas.

I takt med att inträdesproven slopas och den grundläggande konstundervisningen också på andra sätt görs mer tillgänglig kommer pedagogerna att behöva fler verktyg för att hantera elever med olika typer av specialbehov. Exempelvis har musikinstitutet Arkipelag i Pargas sedan de slopade inträdesförhören fått ett annorlunda elevmaterial att undervisa vilket ställer krav på en annan pedagogisk beredskap inom lärarkåren, berättar rektor Jenni Uimonen.[24] Rektor Leena Stolzmann vid Borgå konstskola konstaterar att utgångspunkten måste vara att en elev som fått en plats i den grundläggande konstundervisningen får behålla platsen, och att eleven inte kan fråntas sin plats även om det uppstår påfrestningar och svårigheter under lärstigen.[25] Det är den här sortens långsiktighet, uthållighet

24 Intervju 10.6.
25 Intervju 10.1.

och principfasthet som krävs för att den grundläggande konstundervisningen ska motverka marginalisering och ojämlikhet i samhället.

Utifrån svaren i denna utredning verkar den grundläggande konstundervisningen fortfarande uppfattas som en starkt könsbunden verksamhet där pojkar är underrepresenterade. För att åtgärda detta förhållande behövs fortsatta satsningar på att nå ut till pojkar. En fungerande metod är att tidigt i grundskolan eller till och med före lågstadiet låta hela skolklasser bekanta sig med den grundläggande konstundervisning som erbjuds. En annan metod kan vara att försöka engagera pojkar genom att utveckla ett tematiskt riktat utbud.

Exempelvis Arkipelags Fortnite-danskurser har uppnått en oväntat stor popularitet. Enligt rektor Jenni Uimonen ligger det också helt i linje med uppmaningen i de nya grunderna för läroplanen att undervisningen i högre grad ska utgå från elevernas verklighet och intressen.[26] Även projektledaren för Teaterskolorna vid Finlands Svenska Ungdomsförbund Jani Lastuniemi beskriver den stora skillnaden i intresse från elevernas och särskilt ”handbollskillarnas” sida då de fick en energisk presentation av verksamheten.[27]

En särskild grupp att uppmärksamma är också barn och ungdomar med invandrarbakgrund. Flera rektorer och tjänstemän konstaterar i undersökningen att det är en utmaning att engagera dem inom den grundläggande konstundervisningen på lång sikt, och att det verkar finnas särskilda sociala hinder för att delta. Med tanke på den stora betydelse som konstundervisning har för att skapa en personlig upplevelse av delaktighet, tillhörighet och identitet, och med tanke på de målmedvetna

26 Intervju 10.6.
27 Intervju 10.7.

satsningarna på integration på svenska i Finland skulle det verka ändamålsenligt att vidare utforska vilka ekonomiska och sociala hinder det finns för invandrarfamiljers ökade delaktighet i den grundläggande konstundervisningen.

7 Tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland

Enligt Regionförvaltningsverket ordnade 60 av landets 393 läroanstalter grundläggande konstundervisning på svenska år 2014. Av dessa fanns 36 i södra Finland. I denna undersökning uppger drygt 100 läroanstalter eller deras filialer i grannkommunerna att de erbjuder grundläggande konstundervisning i svenskspråkiga grupper eller i grupper med undervisning på flera språk inklusive svenska. Siffran låter hög, och det kan vara värt att fråga sig i vilken utsträckning undervisningen faktiskt är tvåspråkig. Flerspråkig undervisning verkar förekomma inom de flesta konstämnen förutom ordkonst.

7.1 Individens kulturella rättigheter enligt lagen

Individens kulturella rättigheter tryggas i 16 § av Finlands grundlag (1999/731). Där säkerställs lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. Grundlagens 17 § fastslår att det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolk-

nings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

Enligt lagen om kommunernas kulturverksamhet (728/1992) ska kommunerna främja, stödja och organisera kulturverksamheten i kommunen. Kommunerna ska också ordna möjligheter för kommuninvånarna att få grundundervisning i konst samt sådan undervisning inom olika konstområden som stöder amatörer.

Däremot fastslår lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019, 3 §, kapitel 4) att det inte är obligatoriskt för kommuner att specifikt arrangera grundläggande konstundervisning. Grundläggande konstundervisning utgör bara ett av flera olika sätt för kommunerna att erbjuda möjligheter till målinriktad konst- och kulturfostran. I praktiken kan detta förefalla en smula inkonsekvent då grundlagens 16 § fastslår att varje individ ska ha lika möjligheter att utveckla sig själv. Men en motsatt bokstavlig tolkning av lagen skulle innebära att varje tvåspråkig kommun borde erbjuda undervisning i alla nio konstämnen på både svenska och finska vilket skulle vara i praktiken ogenomförbart och kanske inte ens ändamålsenligt. Samtidigt är det svårt att motivera varför barn och unga i någon viss kommun inte har rätt att få exempelvis dans- eller bildkonstundervisning på sitt eget modersmål.

Det är kommunernas ansvar att främja, stödja och organisera verksamheten men många kommuner saknar ekonomiska och pedagogiska resurser för att arrangera omfattande konstundervisning. På grund av att de timbaserade statsandelarna distribueras ojämnt försätts invånarna på olika orter i en ojämlik position. Undervisnings- och kulturministeriets utredare Anniina Suominen föreslår ett antal reformer för att utöka men även utjämna fördelningen av de timbaserade statsandelarna. Målet är att främja en bättre och mer jämlik tillgång utan att

äventyra det rådande undervisningssystemets nivå och kontinuitet (se kapitel 8.1).

Inför de kommande reformerna för att förbättra och jämna ut tillgången på grundläggande konstundervisning behövs det en konkret diskussion om vad som är en tillfredsställande men ändå realistisk miniminivå på tillgång till grundläggande konstundervisning på svenska i Finland och hur denna målsättning kan uppnås på bästa sätt.

7.2 Vad är tillräckligt bra tillgång på svenska?

I vissa fall kan ett främmande undervisningsspråk vara en tröskel för tillgången. I andra fall kan läroanstalter ge utmärkt tvåspråkig undervisning som kan fungera som ett ypperligt språkbad och vara ett viktigt redskap för en levande tvåspråkighet. Det varierar beroende på konstämnet samt lärarens och elevens språkkunskaper och lärarens pedagogiska metoder. Tvåspråkig undervisning fungerar inte för konstämnen som är så tydligt språkspecifika som ordkonst. Inom andra ämnen behöver undervisningsspråket inte vara ett problem. Det är svårt att dra en skarp gräns för när undervisningsspråket blir ett hinder för tillgång. I denna kartläggning har jag valt att inkludera svenskspråkig undervisning och undervisning som ges på flera språk inklusive svenska.

Enkätsvaren är inte alltid entydiga i fråga om huruvida undervisningen ges i separata enspråkiga grupper eller gemensamma flerspråkiga grupper. Svaren indikerar att det vid många läroanstalter i tvåspråkiga kommuner finns en beredskap att vid behov erbjuda tvåspråkig undervisning. Däremot är det inte klart i vilken utsträckning en sådan tvåspråkighet förverkligas i praktiken. Ett utbud som beskrivs som två-

språkigt kan i vissa fall innebära en sämre tillgänglighet för svenskspråkiga elever, till exempel ifall andelen svenskspråkiga elever i en grupp är väldigt liten och undervisningen därför nästan uteslutande sker på finska. I vilken utsträckning sådana situationer förekommer går inte att avgöra utifrån enkäten.

Vissa kommuner och läroanstalter har gått in för tvåspråkig undervisning på svenska och finska och har goda erfarenheter av det. I Vasa, där cirka 23 procent av invånarna talar svenska som modersmål, har staden målmedvetet valt att genomföra en tvåspråkig strategi. Mia Wiik, ledande lärare i grundläggande konstundervisning i Vasa stad, berättar att grupperna i exempelvis dans är tvåspråkiga som utgångspunkt och att språken blandas friskt även inom övriga konstämnen. Wiiks upplever att de tvåspråkiga lösningarna inte begränsar tillgängligheten för de svenskspråkiga eleverna över huvud taget.[28] Tvärtom kan den grundläggande konstundervisningen fungera som ett utmärkt språkbad för barn och unga.[29]

Tvåspråkigheten kan däremot vara svårare att förverkliga i stora kommuner eller där andelen svenskspråkiga är mindre, som till exempel Helsingfors. Nina Gran, specialplanerare vid Helsingfors stads avdelning för kultur och fritid, understryker att många barn i Helsingfors är tvåspråkiga och för dem är geografisk närhet till undervisningen viktigare för tillgängligheten än undervisningsspråket. Trots det skapar ett finskspråkigt utbud ingen tillgänglighet för dem som inte talar finska. Det är också vanligt att barn börjar studera på svenska men måste byta till finskspråkiga grupper när de når en högre nivå i undervisningen.

28 Intervju 10.4.
29 Intervju 10.1.

Nina Gran understryker att grundläggande konstundervisning bara är en del av hela den palett av kultur och pedagogisk verksamhet som riktas till barn och unga. Många aktörer, som exempelvis Annegården i Helsingfors, föredrar andra verksamhetsmodeller och uppnår goda resultat genom dem. På sikt ser Gran att det är viktigt att den högklassiga undervisningen inom grundläggande konstundervisning finns tillgänglig också på svenska.

”Det är viktigt för de olika konstarternas utveckling att det finns hela lärstigar inom grundläggande konstundervisning på bägge språken”, säger Nina Gran. ”Det är viktigt att kunna erbjuda alla konstarter för att på sikt utveckla professionaliteten inom konstarten och bland dem som undervisar.”[30]

Tillräckligt god tillgång till grundläggande konstundervisning på svenska i Finland innebär att varje kommun kan erbjuda hela svenskspråkiga lärstigar inom ett flertal olika konstämnen. För att en god tillgång ska garanteras i praktiken är det också viktigt att den grundläggande konstundervisningen integreras i den övriga kommunala servicen.

På basis av informationen som jag samlat in för denna rapport räknar jag att tillgången till svenskspråkig grundläggande konstundervisning i en kommun är tillfredsställande då det arrangeras svensk- eller tvåspråkig undervisning i tre olika konstämnen varav minst ett undervisas enligt fördjupad läroplan.

Det är även relevant att beakta kommunens storlek och de svenskspråkiga invånarnas antal i denna bedömning. Det är rimligt att stora kommuner eller kommuner med fler svenskspråkiga invånare arrangerar grundläggande konstundervisning i fler konstämnen.

30 Intervju 10.14.

7.3 Att utveckla efterfrågan

Utveckling av den grundläggande konstundervisningens tillgänglighet handlar inte enbart om att tillfredsställa en efterfrågan på de orter och områden där en sådan redan finns. Det handlar också om att utveckla en efterfrågan på nya orter. På orter där grundläggande konstundervisning aldrig har etablerats i någon större utsträckning finns det sällan någon klar efterfrågan på en sådan undervisning. Istället kan andra hobbyer som till exempel idrott vara betydligt mer populära. Det betyder inte att man når ut till alla barn som skulle vara intresserade av konstundervisning ifall sådan erbjöds.

Rektorn vid Sydkustens ordkonstskola Monica Martens-Seppelin beskriver utmaningarna då Sydkustens ordkonstskola ska etablera sin verksamhet på en ny ort. Genom att målmedvetet informera lärare, föräldrar och elever om deras verksamhet går det att bygga upp ett intresse och en efterfrågan på orten. Men det är ett utmanande och långsiktigt arbete att bygga upp en efterfrågan för en ny verksamhet på en ny ort.

”Medvetenheten på fältet är ganska låg gällande vår konstform. Vi måste nå föräldrar och lärare. Få av föräldrarna har utövat ordkonst själva så de kommer inte på att erbjuda det åt sina barn på samma sätt. Vi förklarar mycket av vår verksamhet för föräldrarna, då barnen kanske inte är så bra på att själva förklara vad de gör på timmarna”, berättar hon.

Alltid lyckas det ändå inte.

”Där vi har en etablerad verksamhet så finns det medvetenhet. Men på andra ställen har vi misslyckats med att starta nya grupper för att vi inte fått tillräckligt med deltagare”, berättar Martens-Seppelin.[31]

31 Intervju 10.12.

Jani Lastuniemi är projektledare för Teaterskolorna vid Finlands Svenska Ungdomsförbund. I projektet ingår Åbolands Teaterskola (med grupper i Åbo och Pargas), Teaterskolan i Esbo, Teaterskolan i Raseborg (Ekenäs), samt Teaterskolan i Borgå. Lastuniemi beskriver de utmaningar och motgångar teaterskolorna har mött då de har startat nya grupper.

”I Raseborg grundades en teaterskola året efter att vi grundade en i Åboland. Men i Raseborg drogs skolan tyvärr in efter de tre första åren. Det är det som är faran när verksamheten är så beroende av enskilda personer och den inte bärs upp av några institutioner. En nystart är på gång för Teaterskolan i Raseborg nu”, säger han.

”Vi har försökt använda samma system som vi använde i Åboland med kraftfulla infotillfällen. Vi besökte till exempel skolorna och uppträdde i olika roller. När barnen går på teater med skolan så far de till Åbo Svenska Teater och Svenska Teatern och det är lite dammigt. På våra infotillfällen vid skolorna går vi in med hög energi och lite galenskap och det funkar. Då vi startade Åbolands Teaterskola hösten 2009 var nästan femtio procent av eleverna pojkar. Vi fick alla fotbolls- och handbollskillarna att tända. Det var farligt och lite skrämmande så de blev intresserade. Sedan när de ser att verksamheten är kiva så stannar de också. Cirka 80–90 procent av de elever som börjar med teater blir utexaminerade”, säger Lastuniemi.

”Jag hade tänkt att vi kunde köra det konceptet överallt, lite som McDonald’s funkar i alla länder. Men det funkade inte riktigt i Raseborg fastän vi gjorde helt samma saker. Det funkade i Åboland för att vi var från Pargas och Åbo. Människorna måste känna till en och verksamheten måste förankras i det lokala samhället. Nu tar Västnyländska Ungdomsringen rf (VNUR) istället över verksamheten i Raseborg och vi stöder

dem. Vi måste hitta de här bakgrundsorganisationerna på varje område. Jag kan inte komma från mitt kansli i Helsingfors och förvänta mig samma trovärdighet som lokala krafter har", berättar Lastuniemi.[32]

Som Lastuniemi säger gäller det inte heller enbart att nå ut till nya orter utan även att på alla orter nå nya grupper av barn och unga som i dagens läge av olika skäl inte tar del av grundläggande konstundervisning. Det är i första hand föräldrarna som uppmuntrar barnens konstintressen. För att aktivt främja en jämlik tillgång gäller det att på lång sikt bygga upp en efterfrågan bland målgrupper som inte har någon egen erfarenhet av fördelarna med grundläggande konstundervisning eller som av olika orsaker upplever konstundervisning som främmande.

Tröskeln för att delta i grundläggande konstundervisning kan sänkas genom att läroanstalten bjuder in hela årskurser för att bekanta sig med undervisningen och verksamheten. Borgå konstskola bjuder till exempel in hela skolklasser att bekanta sig med konstskolan och konsteftis för lågstadiebarnen.[33]

Musiklekskola på daghemmen är en verksamhetsform som lyfts fram många gånger i intervjuerna i denna kartläggning. Verksamheten har spridit sig till många kommuner runtom i landet. Tidig konstfostran är väldigt viktig för barnens framtida intresse för konstundervisning. Frågan om en svenskspråkig utbildning för musiklekskollärare är likaså central.

Det gäller också att aktivt arbeta för att inkludera grupper som i nuläget är underrepresenterade i konstundervisningen. Det gäller bland annat barn med specialbehov, och hur man kan stödja lärarnas kompetens och beredskap att undervisa dem.

32 Intervju 10.7.
33 Intervju 10.1.

En annan underrepresenterad grupp är pojkar, som enligt Regionförvaltningsverket bara utgör en fjärdedel av eleverna i den grundläggande konstundervisningen.[34]

7.4 Svenskspråkig undervisning som resurs för integration på svenska

Vissa resultat av forskningen kring konstundervisning (se kapitel 6.1) ger vid handen att svenskspråkig grundläggande konstundervisning på sikt kunde utgöra en viktig resurs för satsningarna på integration på svenska i Finland. Deltagande i och genom konst och konstundervisning kan vara ett effektivt medel för att konstruera en känsla av tillhörighet i förhållande till det omgivande samhället och bidra till social förstärkning (*empowerment*).

I flera av intervjuerna visar det sig att det är särskilt utmanande att få barn i invandrarfamiljer att delta aktivt och långsiktigt i grundläggande konstundervisning. Liknande observationer gjordes av Peter Roos i Jakobstad, Ronnie Jaakkola i Närpes och Nina Gran i Helsingfors, nämligen att tröskeln för deltagande verkar vara ovanligt hög bland invandrarfamiljer. Specifikt vilka hinder för tillgängligheten som föreligger har inte ännu formulerats. Med tanke på den långsiktiga utvecklingen av svenskspråkig integration skulle det vara av stort intresse att undersöka denna fråga närmare.

34 Avi, 2014.

7.5 Tillgången på svenskspråkiga lärare på sikt

Flera rektorer lyfter upp det bekymmersamma läget för den framtida tillgången på lärare som kan undervisa på svenska. Peter Roos, rektor vid Wava-institutet i Jakobstad, anser att det kan bli problem i framtiden med att upprätthålla den nuvarande bredden i musikundervisningen.

”Det finns många utmaningar med arbetskraft nu. Det utbildas inte tillräckligt med lärare för att vi på musikinstitutet ska kunna upprätthålla den nuvarande bredden i vårt utbud. Visst kan man utbildas på svenska, men väljer man en svenskspråkig utbildning så har man få studiekompisar inom samma ämne som för en framåt. Det finns för få att tävla med och bolla idéer med”, berättar Peter Roos.

En annan utmaning som Roos pekar ut är att vissa instrument, till exempel piano och violin, är populära, medan andra instrument lockar alltför få elever. Detta kan innebära problem på längre sikt.

”Vi har en uppgift att se till att det finns alla instrument som behövs för en fungerande musikvärld, som kontrabas och bastuba. I och med att det inte utbildas tillräckligt många pedagoger för dessa instrument på svenska, var ska vi då hitta lärarna i framtiden? Det blir ett ganska ensidigt musikliv i framtiden om alla bara spelar piano, trummor, elgitarr och violin”, säger Roos.[35]

Det finns även en stor efterfrågan på svenskspråkiga musiklekskollärare. Flera av rektorerna beklagar att det för närvarande saknas en svenskspråkig utbildning för musiklekskollärare, och hur en sådan utbildning kunde utformas på ett ändamålsenligt sätt är ett aktuellt diskussionsämne.

35 Intervju 10.2.

7.6 Regional genomgång

Överlag har små kommuner svårt att erbjuda ett brett utbud av grundläggande konstundervisning för kommuninvånarna, huvudsakligen eftersom elevunderlaget är så litet.

Två frågor, som inte är möjliga att utreda inom ramen för den här utredningen, är:

a) i vilken utsträckning undervisningen är tvåspråkig om grupperna till exempel har bara enstaka svenskspråkiga elever

b) i vilken utsträckning som en potentiellt haltande tvåspråkighet utgör ett hinder för tillgängligheten för svenskspråkiga barn som växer upp i en finsk- och tvåspråkig miljö. Dessa frågor skulle kräva mer specifika och djupgående metoder för att undersökas.

Många finskspråkiga läroanstalter har uppgett att deras lärare har beredskap att vid behov också ge svensk- eller tvåspråkig undervisning. I denna utredning har jag som utgångspunkt inkluderat de läroanstalter som ger svensk- eller tvåspråkig undervisning. Men i de fall då det bara finns finskspråkig undervisning inom ett visst konstämne i en kommun har jag valt att också inkludera dessa finskspråkiga läroanstalter i genomgången för att inte ge en alltför snäv bild av tillgången till konstundervisning i kommunen.

7.6.1 HUVUDSTADSREGIONEN

Helsingfors och Esbo har på grund av sina stora invånarantal ett brett utbud av grundläggande konstundervisning. Det svenskspråkiga utbudet är däremot något smalare. På grund av dessa kommuners storlek blir frågan om ojämn tillgång inom kommunen också viktigare. (Se den mer ingående diskussionen i kapitel 6.4.)

Helsingfors stad har drivit en väldigt aktiv linje för att främja en mer jämlik tillgång på kommunal kulturservice inklusive den grundläggande konstundervisningen. Staden har även tagit det aktiva steget att med fem procent minska den kommunala finansieringen till stora och etablerade läroanstalter – i praktiken SA-musikinstitut som undervisar enligt fördjupad läroplan – och istället rikta medlen till läroanstalter som undervisar enligt allmän läroplan för större grupper. Denna åtgärd skapade givetvis missnöje bland de läroanstalter som såg sin finansiering minska. Bland dem fanns Musik- och kulturskolan Sandels vars rektor Leif Nystén är den intervjuperson i denna kartläggning som allra starkast tar ställning för en traditionell musikundervisning. Han beskriver den som en ”mästare och gesäll”-undervisning, som fokuserar på långsiktig enskild undervisning eller undervisning i väldigt små grupper.[36] Detta är det tydligaste fallet i denna kartläggning av en konflikt mellan å ena sidan ambitionen att garantera jämlik tillgång till konstundervisning och å andra sidan engagemanget för de pedagogiska metoder som skapat ”det finska musikundret”. De flesta rektorer som intervjuats har tonat ner motsättningarna mellan dessa två målsättningar och strävar istället efter att kombinera dem.

En brist i Helsingfors utbud är att det inte verkar finnas någon grundläggande konstundervisning i bildkonst på svenska. Denna brist kan eventuellt uppvägas av att Esbo bildkonstskola arrangerar svenskspråkig bildkonstundervisning enligt fördjupad läroplan. Därtill finns flera finskspråkiga bildkonstskolor i Helsingfors där tvåspråkiga barn kan få undervisning. För den jämlika tillgångens skull vore det ändå eftersträvansvärt att någon av de existerande aktörerna skulle utöka sitt utbud med svenskspråkig bildkonstundervisning.

36 Intervju 10.13.

Esbo erbjuder grundläggande konstundervisning i svensk- eller tvåspråkiga grupper i musik, dans, bildkonst och arkitektur. Med tanke på att Esbo har omkring 20 000 svenskspråkiga invånare så kan tillgången bara anses tillfredsställande. Utbudet kunde relativt enkelt kompletteras med grupper i exempelvis teaterkonst eller ordkonst.

Grankulla erbjuder svensk- eller tvåspråkig grundläggande konstundervisning i musik och bildkonst enligt fördjupad läroplan och dans enligt allmän läroplan. Med tanke på att staden har knappt 4 000 svenskspråkiga invånare anser jag att tillgången är god.

I Vanda arrangeras grundläggande konstundervisning på svenska enbart inom arkitektur och musik, bägge enligt fördjupad läroplan. Vanda har visserligen en svenskspråkig minoritet på under 3 procent (knappt 6 000 invånare) vilket kan göra det utmanande att upprätthålla svenskspråkiga grupper i grundläggande konstundervisning. Situationen förbättras delvis av kommunens breda utbud av finskspråkig grundläggande konstundervisning och av grannkommunernas svenskspråkiga utbud. Trots det måste tillgången på svenskspråkig grundläggande konstundervisning i Vanda anses otillfredsställande.

7.6.2 NYLAND OCH KYMMENEDALEN

I Nyland (utanför huvudstadsregionen) är tillgången förhållandevis god i de flesta kommuner. Undantagen är Mörskom, Sjundeå och Pyttis där det enbart arrangeras undervisning inom ett konstämne. I Mörskom upprätthåller Wellamo-opisto finskspråkig undervisning i bildkonst. I Sjundeå ger Länsi-Uudenmaan musiikkiopisto LUMO och Kirkkonummen musiikkiopisto grundläggande konstundervisning i musik enligt fördjupad läroplan. I Pyttis i Kymmenedalen arrangerar de

nyligen sammanslagna medborgarinstituten Valkon kansalaisopisto – Lovisa svenska medborgarinstitut tvåspråkig undervisning i bildkonst enligt allmän läroplan.

Även i Lappträsk är tillgången otillfredsställande. Där ger Borgånejdens musikinstitut undervisning i musik enligt fördjupad läroplan och Lovisa dansinstitut undervisar i dans enligt allmän läroplan.

Borgå med cirka 50 000 invånare är en av de kommuner i landet där de svenskspråkiga invånarna har utmärkt tillgång till grundläggande konstundervisning. I Borgå erbjuds teaterkonst, dans, slöjd, bildkonst, musik och ordkonst på svenska eller i tvåspråkiga grupper. I Borgå finns två SA-läroanstalter. Båda av dem är kommunala vilket tenderar att underlätta den grundläggande konstundervisningens integration i kommunens verksamhet. Dessa SA-läroanstalter producerar också service för invånarna i grannkommunerna.

I Sibbo erbjuds grundläggande konstundervisning på svenska i musik och bildkonst enligt fördjupad läroplan och i ordkonst enligt allmän läroplan. Därtill erbjuds finskspråkig undervisning i dans och teater enligt allmän läroplan. Tillgången i Sibbo är god.

Lovisa erbjuder svenskspråkig undervisning i musik enligt fördjupad läroplan och dans, bildkonst och slöjd enligt allmän läroplan. Tillgången i Lovisa är likaså god.

I Kyrkslätt undervisar Kyrkslätts musikinstitut i musik på svenska och finska enligt fördjupad läroplan. Kyrkslätts bildkonstskola ger tvåspråkig undervisning i bildkonst enligt allmän läroplan, och medborgarinstitutet ger finskspråkig undervisning i slöjd enligt allmän läroplan. Tillgången i Kyrkslätt är god.

I västra Nyland verkar Raseborgs kulturinstitut som bildades i augusti 2017 då SA-läroanstalten Musikinstitutet Raseborg och Raseborgs medborgarinstitut slogs samman. Denna hybridform erbjuder både undervisning enligt allmän läroplan med statsandelar för den fria bildningen och undervisning enligt fördjupad läroplan med statsandelar för grundläggande konstundervisning. Rektor Maarit Hujanen berättar att det inte varit okomplicerat att samköra de två institutionernas verksamhetskulturer men att betydande synergieffekter ändå kunnat uppnås. Lärare kan till exempel undervisa både medborgarinstitutets och musikinstitutets kurser.[37] Utöver kulturinstitutet finns även Hurja Piruetti – Västra Nylands Dansinstitut och Teaterskolan i Raseborg. Raseborgs kulturinstitut arrangerar även musikundervisning i grannkommunerna Hangö och Ingå.

I Ingå erbjuder Ingå bildkonstskola undervisning i bildkonst enligt allmän läroplan på både finska och svenska. I Ingå erbjuds undervisning i bara två konstämnen, musik och bildkonst, så tillgången där är otillfredsställande.

I Lojo finns det ett stort utbud av grundläggande konstundervisning, men bara musik- och bildkonstundervisning ges även på svenska. Å andra sidan är det förståeligt då de svenskspråkiga invånarna bara utgör cirka 3,5 procent av befolkningen i Lojo.

I Hangö ger Raseborgs kulturinstitut musikundervisning enligt fördjupad läroplan på både svenska och finska. Därtill ger Balett- och Motionsskolan Hannele Soulasmaa finskspråkig dansundervisning enligt allmän läroplan. I Hangö arrangeras grundläggande konstundervisning bara i två ämnen alltså måste tillgången anses otillfredsställande.

37 Intervju 10.11.

I Nyland är utbudet i regel bra men många läroanstalter som förefaller vara huvudsakligen finskspråkiga meddelar att de också arrangerar tvåspråkig undervisning. Det förblir oklart i vilken mån en sådan tvåspråkighet förverkligas eller efterfrågas.

7.6.3 EGENTLIGA FINLAND

I Åboland har läroanstalterna organiserat sig i nätverket Kulturskolor i Åboland som erbjuder grundläggande konstundervisning i många konstämnen. I Pargas finns SA-läroanstalten Arkipelag som undervisar i musik och dans enligt fördjupad läroplan och som även arrangerar undervisning i Kimitoön. I Pargas fungerar Sydkustens ordkonstskola, musik- och bildkonstskolan Art-Dur, konstskolan Pictura, och Åbolands Teaterskola. Taito Åboland undervisar i slöjd i Pargas och Kimitoön. I Pargas erbjuds sex konstämnen alltså är tillgången utmärkt. I Kimitoön där det erbjuds fyra konstämnen är tillgången god.

I Åbo finns enligt stadens webbplats 14 aktörer som erbjuder grundläggande konstundervisning. Till dem hör två stora SA-läroanstalter, Åbo konservatorium och Åbonejdens musikinstitut som bägge drivs privat. På svenska erbjuds enbart musik enligt fördjupad läroplan samt dans och teaterkonst enligt allmän läroplan.

Åbo stad har en snäv definition av bildningssektorn som enbart omfattar småbarnspedagogik, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning, yrkesutbildning, läroavtalsutbildning, arbetarinstituten och kvällsgymnasiet. Den grundläggande konstundervisningen sorterar under kulturnämnden som i sin tur inte har någon svenskspråkig sektion. Staden har valt att involvera sig väldigt lite i den grundläggande konstundervisningen och låter istället läroanstalterna organisera sina samarbeten

direkt med skolorna. I intervjusvaren i denna kartläggning framförs det tvivel om hur väl svensk- eller tvåspråkigheten inom den grundläggande konstundervisningen över huvud taget uppnås i Åbo. Trots att det finns två stora SA-läroanstalter inom den tvåspråkiga kommunen är det ett anmärkningsvärt smalt utbud som kommer de svenskspråkiga medborgarna till del. Enligt obekräftade uppgifter förekommer det att svenskspråkiga barn och ungdomar i Åbo pendlar till Pargas för att delta i grundläggande konstundervisning på svenska.

7.6.4 SVENSKA ÖSTERBOTTEN SÖDER OM VASAREGIONEN

Kommunerna Kristinestad, Närpes, och Malax har mellan 5 000 och 10 000 invånare, Korsnäs drygt 2 000 och Kaskö drygt 1 000 invånare. Det begränsade elevunderlaget märks även på det smala utbudet av grundläggande konstundervisning. Den grundläggande konstundervisningen i de tvåspråkiga kommunerna söder om Vasa är huvudsakligen strukturerad kring musikinstitutet Legato i Närpes. Legato arrangerar grundläggande konstundervisning i musik enligt fördjupad läroplan för alla fem kommuner.

Legatos musikundervisning håller hög nivå men utöver den är det rätt lite grundläggande konstundervisning som arrangeras i regionen. Medborgarinstitutet i Kristinestad ger grundläggande konstundervisning i slöjd, bildkonst och teater enligt allmän läroplan och bara för invånarna i Kristinestad. Malax-Korsnäs Medborgarinstitut ger grundläggande konstundervisning i bildkonst enligt allmän läroplan i Malax och Korsnäs.

Således ger Malax grundläggande konstundervisning i två konstämnen, Korsnäs i två, Närpes i två och Kaskö i bara ett. För att tillgången på grundläggande konstundervisning ska anses som tillfredsställande i dessa kommuner skulle det behövas

hela lärstigar inom flera konstämnen. Detta skulle enklast uppnås genom någon typ av förmånlig gruppundervisning enligt allmän läroplan som exempelvis teater eller ordkonst. Undervisningen kunde till exempel arrangeras vid de lokala medborgarinstituten med stöd av Teaterskolorna vid Finlands Svenska Ungdomsförbund eller Sydkustens ordkonstskola.

7.6.5 VASA OCH KORSHOLM

Vasa erbjuder en imponerande bredd av grundläggande konstundervisning. Tack vare ett gott samarbete mellan ett aktivt medborgarinstitut (TaiKon) och SA-läroanstalten Kuula-institutet har Vasa lyckats bygga upp ett varierande utbud av konstämnen: dans, bildkonst, teater, slöjd, media, cirkus och musik. Enligt Mia Wiik, ledande lärare i grundläggande konstundervisning vid Vasa stad, har Vasa gått in för en konsekvent tvåspråkighet i undervisningen i så stor utsträckning som möjligt.[38]

Även i Korsholm finns ett gott utbud av grundläggande konstundervisning. Korsholms musikinstitut undervisar i musik och dans enligt fördjupad läroplan och Korsholms vuxeninstitut arrangerar grundläggande konstundervisning i bildkonst, slöjd och teaterkonst. Korsholms musikinstitut har även ett tätt samarbete med Kuula-institutet.

7.6.6 SVENSKA ÖSTERBOTTEN NORR OM VASAREGIONEN

Norr om Vasaregionen struktureras en stor del av den grundläggande konstundervisningen kring Wava-institutet i Jakobstad som erbjuder musikundervisning i Jakobstad, Larsmo, Pedersöre och Nykarleby.

38 Intervju 10.4.

I Jakobstad erbjuder den etablerade SA-läroanstalten Wava-institutet (tidigare Jakobstadsnejdens musikinstitut) grundläggande konstundervisning inom musik enligt fördjupad läroplan och dans, bildkonst, och teater enligt allmän läroplan. I Jakobstad är tillgången till grundläggande konstundervisning god. Därtill är Wava-institutet tätt integrerat i kommunens vidare bildningsstrategi.

I Larsmo, Pedersöre och Nykarleby erbjuder Wava-institutet grundläggande konstundervisning i musik enligt fördjupad läroplan men invånarna kan inte delta i Wava-institutets övriga konstundervisning. I Jakobstad finns således ett gediget utbud av grundläggande konstundervisning som inte kommer invånarna i grannkommunerna till del på samma sätt som musikundervisningen.

Vörå omfattas inte av samarbetet med Wava-institutet och erbjuder enbart grundläggande konstundervisning i bildkonst enligt allmän läroplan på Vörå-Oravais-Maxmo medborgarinstitut. Kronoby köper musikundervisning av Keski-Pohjanmaan konservatorio i Karleby och Wava-institutet i Jakobstad för ett begränsat antal elever. Kronoby medborgarinstitut Kvarnen arrangerar även undervisning i teaterkonst enligt allmän läroplan. I Karleby finns ett gediget utbud av grundläggande konstundervisning inom bildkonst, ordkonst, slöjd, musik och dans. Undervisningen går på finska, men i alla konstämnen utom ordkonst meddelar läroanstalterna att lärarna vid behov även har möjlighet att ge undervisning på svenska.

I Pedersöre erbjöd Pedersöre medborgarinstitut undervisning i dans och teaterkonst enligt allmän läroplan men all grundläggande konstundervisning lades ner våren 2019 på grund av bristande intresse.

Larsmo, Pedersöre och Vörå erbjuder således grundläggande konstundervisning bara i ett konstämne. Tillgången i dessa kommuner är svag.

Nykarleby och Kronoby erbjuder undervisning i två konstämnen, vilket är ett otillfredsställande utbud.

7.6.7 ÅLAND

På Åland finns ett brett och mångsidigt utbud av konstundervisning. Lagen om grundläggande konstundervisning gäller däremot inte på Åland, och av den orsaken har jag inte tagit med alla de aktörer som erbjuder konstundervisning för barn och ungdomar i denna rapport.

Ålands musikinstitut ger däremot undervisning som följer Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen och är därmed den enda institution på Åland som kan anses ge grundläggande konstundervisning i formell bemärkelse. Mariehamns teaterskola samarbetar med Teaterskolan vid FSU och använder delar av deras läroplan. Av den orsaken inkluderar jag även den i kartläggningen.

Ålands musikinstitut ger grundläggande konstundervisning i musik och dans enligt fördjupad läroplan. Mariehamns teaterskola undervisar i teaterkonst enligt allmän läroplan.

Tillgången på grundläggande konstundervisning på Åland försvåras av att Åland har 16 kommuner. Elevunderlaget i många kommuner blir därför väldigt litet och det blir i praktiken ohållbart för lärare att resa ut till de avlägsna skärgårdskommunerna för att undervisa ett fåtal elever.

Kartor över utbudet av grundläggande konstundervisning i Finlands svensk- och tvåspråkiga kommuner

hösten 2019

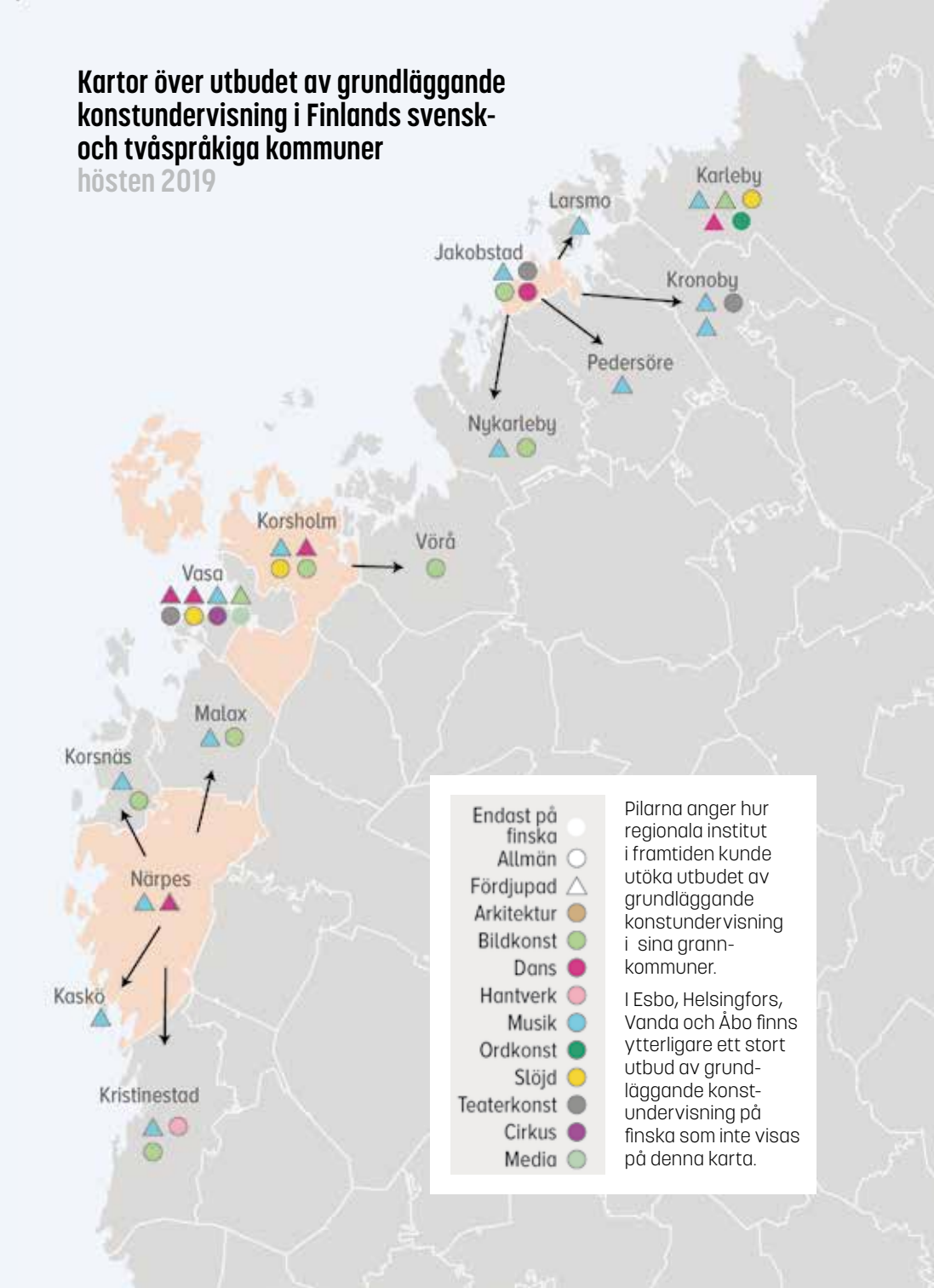

Pilarna anger hur regionala institut i framtiden kunde utöka utbudet av grundläggande konstundervisning i sina grannkommuner.

I Esbo, Helsingfors, Vanda och Åbo finns ytterligare ett stort utbud av grundläggande konstundervisning på finska som inte visas på denna karta.

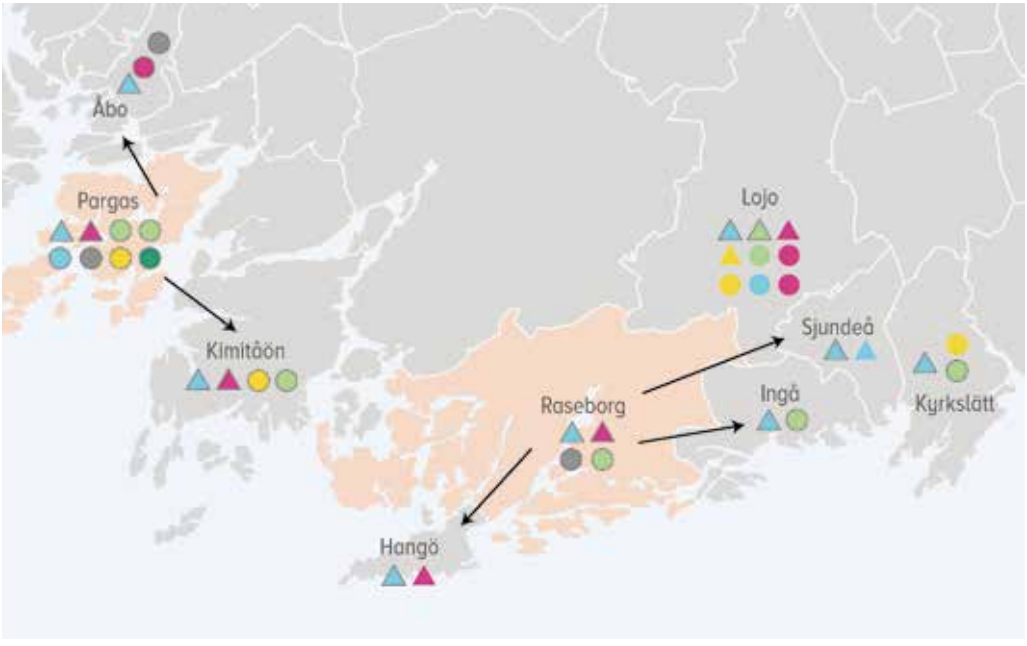
Åbo
Pargas
Kimitöön
Lojo
Sjundeå
Kyrkslätt
Ingå
Raseborg
Hangö

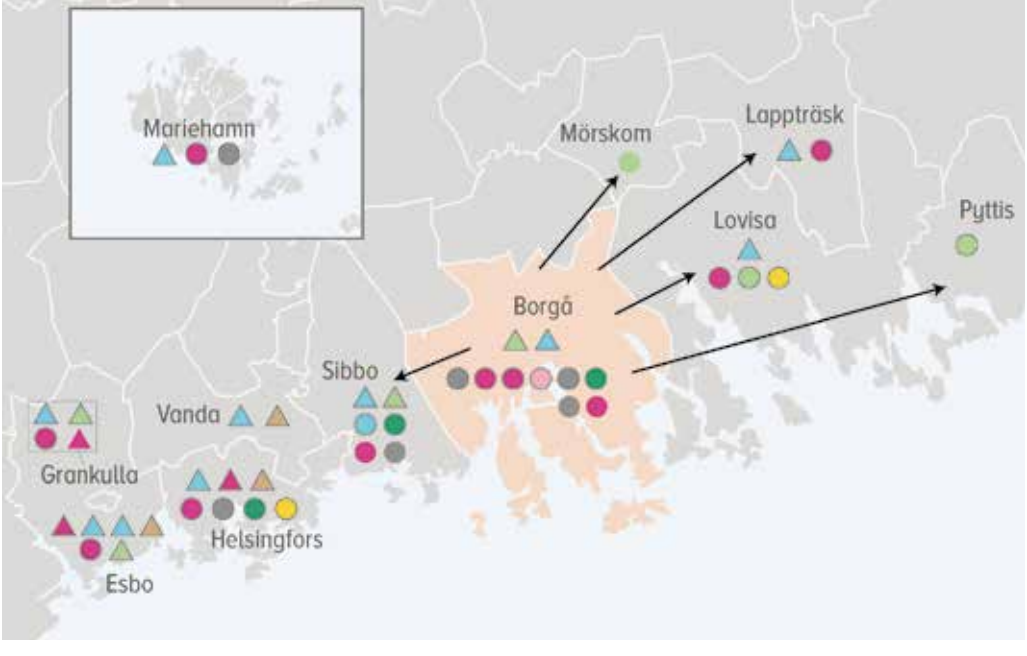
Mariehamn
Mörskom
Lappträsk
Lovisa
Pyttis
Borgå
Sibbo
Vanda
Grankulla
Helsingfors
Esbo

8 Utvecklingen sedan 2010

Under hela 2010-talet har politiska initiativ förts fram för att åtgärda den ojämna tillgången till grundläggande konstundervisning. Jyrki Katainens regering (2011–2014) betonade i sitt regeringsprogram alla barns rätt till konst och kultur och hade också som målsättning att förbättra tillgängligheten till grundläggande konstundervisning i hela landet.

Att främja den grundläggande konstundervisningens tillgänglighet och mångfald var en punkt i Undervisnings- och kulturministeriets barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogram 2012–2015. Ett av regeringen Sipiläs (2015–2019) spetsprojekt för regeringsperioden rubricerades ”Konst och kultur görs tillgängligare”. Spetsprojektets första åtgärd var att utjämna tillgången till grundläggande konstundervisning och barnkultur inom konstens olika områden. Under 2016–2018 riktade regeringen sammanlagt 2,8 miljoner euro till att främja barnkulturverksamhetens samarbete med grundskolor och till att göra barnkultur tillgängligare genom att låta kulturaktörer ordna klubbverksamhet i skolutrymmen på eftermiddagarna. Undervisningsutrymmen är dyra och det är en faktor som bidrar till den ojämna tillgången till konstundervisning. Planen var att ett tätare samarbete om lokaler skulle göra det möjligt för den offentliga sektorn att utvidga konstundervisningen utan stora investeringar i undervisningsutrymmen, vilket i viss

grad även uppnåddes. Det kan dock inte sägas vara en fullständig lösning på problemet. Flera av pedagogerna som intervjuats i kartläggningen framhåller att arrangörerna fortfarande upplever brist på lokaler[39], att det inte alltid fungerar så bra att arrangera grundläggande konstundervisning i skolor[40], och att eleverna behöver uppleva att deras konstundervisning har en egen och särskild plats[41].

Under 2010-talet har den grundläggande konstundervisningen även inkluderats i utredningar på ministerienivå om hur den så kallade hobbygarantin [fi. harrastustakuu] kan genomföras.[42] Hobbygarantins grundtanke är att alla barn och ungdomar i åldern 6–18 år ska ha rätt att delta i en hobby som de gillar. Som ett led i genomförandet av hobbygarantin har vissa orter satsat på att även förbättra tillgången till grundläggande konstundervisning vid sidan av till exempel idrott eller andra sorters konsthobbyer.

I september 2017 fastställde Utbildningsstyrelsen nya grunder för läroplanen för den fördjupade och allmänna lärokursen i de nio konstämnena inom den grundläggande konstundervisningen. De nya grunderna togs i bruk i augusti 2018. Den starkaste responsen som läroplansreformen fick gällde att den helt och hållet gjorde sig av med de traditionella nivå- och examensproven som vid många läroanstalter arrangerats exempelvis enligt Finlands musikläroinrättningars förbunds rekommendationer. Detta diskuteras närmare i kapitel 3.3.1.

Regeringen Rinne (2019) anger även i punkt 3.7.1, mål 2 av sitt regeringsprogram att den grundläggande konstunder-

39 Intervju 10.12.
40 Intervju 10.7 samt 10.1.
41 Intervju 10.1.
42 UKM 2019:7.

visningen ska stödjas och reserverar 2 miljoner euro för utveckling av den grundläggande konstundervisningen.

8.1 Förslag till reformer av statsandelsfinansieringen

Den 31 januari 2019 tillsatte Undervisnings- och kulturministeriet professor Anniina Suominen som utredare med uppgift att skapa en helhetsbild av vilket behov det finns av att förnya finansieringssystemet för grundläggande konstundervisning. Syftet är att trygga tillgången på undervisningen samt förtydliga och uppdatera finansieringssystemet. I uppdraget ingick att föreslå förändringar i lagstiftningen och övriga reformer för att förbättra finansieringssystemets funktion och flexibilitet.

Utredningen överräcktes till ministeriet den 31 maj 2019. Det är värt att följa med hur utredningens resultat kommer att implementeras, eftersom Suominen i utredningen föreslår ett flertal åtgärder som potentiellt har betydande implikationer för hur statliga medel fördelas och i förlängningen för utformningen av fältet för grundläggande konstundervisning. Suominen understryker dock att reformerna bör genomföras utan att det rådande undervisningssystemets nivå och kontinuitet äventyras.

Suominen noterar inledningsvis att det inom förvaltningen av den grundläggande konstundervisningen förekommer många stelnade konventioner som varken ifrågasätts eller utvärderas. De har upphöjts till norm och i vissa fall behandlas de som om de vore förankrade i lagstiftning, vilket inte nödvändigtvis är fallet.

Hon konstaterar att informationsinsamlingen måste förbättras om det ska vara möjligt att skapa en klarare överblick över fältet och dess behov, och efterlyser snabba åtgärder av Undervisnings- och kulturministeriet. Därtill föreslår hon att staten

och kommunerna i fortsättningen börjar finansiera långsiktig forskning inom grundläggande konstundervisning och konstaterar att det finns ett akut behov av detta.

Finansieringens förutsägbarhet är av största betydelse för alla parter och är den faktor som framför alla andra tryggar en högklassig undervisning och en yrkeskunnig och engagerad personal samt möjliggör långsiktiga konststudier. Suominen föreslår att man på sikt övergår till en fleråriq finansiering som ändå kan vara flexibel i förhållande till konstämnenas utveckling, samhällsförändringar och förändringar i efterfrågan på undervisningen. Hon föreslår även att man startar en bred beredning för att utreda hur övergången bäst kunde genomföras och hur nya, mer mångsidiga kriterier kunde utformas för fördelningen av statsandelarna.

Flera av Suominens förslag handlar om höjningar av anslag. En av hennes centrala iakttagelser är att de nuvarande statsandelarna för grundläggande konstundervisning ligger på en alltför låg nivå för att finansiera SA-anstalternas undervisning. Enligt Suominen arrangerade SA-läroanstalterna under år 2018 sammanlagt 118 806 timmar mer undervisning än statsbudgeten beviljar dem statsandelar för. Omräknat i euro motsvarar detta en kostnad på cirka 5,2 miljoner euro i utebliven statlig ersättning för läroanstalterna. Det motsvarar i medeltal 7 procent av läroanstalternas totala undervisning. Suominen noterar även att detta inte är något nytt fenomen och citerar undersökningen *Taiteen perusopetuksen järjestämislupaprosessi* från 2007 som anger att motsvarande siffra år 2007 var 12 procent.

Suominens främsta åtgärdsförslag är att statsandelarna till timbaserad grundläggande konstundervisning ökas i statsbudgeten med minst 6 miljoner euro (ökningen motsvarar 137 000 undervisningstimmar), och att denna summa förslagsvis skulle

användas för att bevilja nya undervisningstillstånd och stärka undervisningen av sådana konstämnen som nu har en marginell position inom statsandelsfinansieringen. Tilläggsfinansieringen skulle riktas till utveckling av verksamheten inom marginaliserade områden och för underrepresenterade målgrupper. Tilläggsfinansieringen skulle kunna stödja utbildningsanordnare som erbjuder bland annat rabatterade terminsavgifter, frielevsplatser, specialundervisning och målgruppsundervisning som beaktar anpassningsutmaningar och marginalisering av barn- och ungdomsgrupper. Suominen förordar en höjning av anslagen till SA-läroanstalterna i statsbudgeten. Hon utmanar också läroanstalterna att skapa en mer jämlik och engagerande verksamhetskultur genom ett smidigare samarbete mellan konstämnena samt genom en självutvärdering som ifrågasätter de stelnade konventionerna inom vart och ett konstämne.

Därtill föreslår Suominen att den grundläggande konstundervisningens lägsta medelpris per undervisningstimme, 74,92 euro höjs till samma nivå som den fria bildningens enhetspris per undervisningstimme, 82,91 euro. Hon föreslår också att den sammanlagda summan av de stöd som administreras av Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen höjs från nuvarande 1,45 miljoner euro till 2 miljoner euro samt att beräkningsgrunden för de invånarbaserade statsandelarna för grundläggande konstundervisning fördubblas.

Statsandelarna räcker på nuvarande nivå inte till för att täcka all undervisning vid de läroanstalter som omfattas av dem. Samtidigt gör den rådande konventionen kring arrangörstillstånd det omöjligt att bevilja nya undervisningstillstånd till arrangörer. Bland kommunerna upplevs det som problematiskt att finansieringen fördelas ojämnt regionalt sett och i stor utsträckning utgående från när undervisningens arrangörs-

tillstånd beviljades. Under 2000-talet förekom det oftare att nya läroanstalter fick undervisningstillstånd medan det under 2010-talet varit i praktiken omöjligt.

Suominen föreslår att alla nuvarande tillstånd för grundläggande konstundervisning tas upp till ny behandling och beviljas på nytt. Tillstånden ska beviljas utifrån ansökningar, enligt gemensamma kriterier för både nya sökande och innehavare av gamla undervisningstillstånd. Detta gjordes nyligen i Helsingfors i samband med att Utbildningsstyrelsen tog i bruk sina nya läroplansgrunder.[43] Suominen föreslår att de rådande tillstånden bibehålls som utgångspunkt för att trygga fältets struktur och kontinuitet men poängterar att det finns skäl att reflektera över i vilken utsträckning finansieringens nuvarande fördelning enligt undervisningstimmar svarar mot aktuella behov, efterfrågan och särskilda regionala behov.

En fråga som Suominen lyfter fram är huruvida man över huvud taget eftersträvar någon grad av regional och nationell täckning inom den grundläggande konstundervisningen. Hon anser att täckningen borde stärkas både i tätorter och på glesbygden och särskilt på områden där grundläggande konstundervisning i nuläget inte erbjuds. Eftersom statsandelarna per undervisningstimme förblivit på samma nivå oberoende av den kvantitativa tillväxten och ökande efterfrågan så innebär det att alla intresserade inte får plats i grupperna.

Suominen föreslår att den så kallade sjuprocentslinjen slopas. Denna linjedragning innebär att staten har rätt att skära ned det statsandelsgrundande antalet undervisningstimmar om en SA-läroanstalt har underskridit den tillåtna mängden undervisningstimmar med sju procent eller mer. Nedskärningen får dock

43 Intervju 10.14.

göras endast utifrån den del som överstiger dessa sju procent. Motiveringen för denna praxis är att tillfälliga bortfall i elevantal inte ska påverka läroanstalternas långsiktiga ekonomi. De undervisningstimmar som en läroanstalt på det här viset går miste om har istället tillfallit den läroanstalt som arrangerat procentuellt sett mest undervisning utöver vad ministeriet beviljat dem statsandelar för. Suominen anser att undervisningstimmarna istället borde omfördelas för att uppmärksamma de regionala och ämnesvisa behoven och för att utveckla och expandera den grundläggande konstundervisningen.

Suominen påpekar att det finns läroanstalter som arrangerat till och med sju procent mindre undervisning än de har tillstånd till utan att det påverkat deras framtida finansiering. Hon föreslår att man frångår sjuprocentslinjen helt och att liknande underskott inte längre ska tillåtas. Hon föreslår att de ”befriade timmarna” riktas till sådana läroanstalter som undervisar i konstämnen med få undervisningstimmar och/eller till läroanstalter som inte tidigare kunnat beviljas finansiering, förutsatt att de uppfyller alla kriterier för arrangörstillstånd. Suominen konstaterar att det arrangerades cirka 13 000–14 000 timmar mindre grundläggande konstundervisning än det fanns tillstånd och budgeterade medel för enligt statsandelsstatistiken för 2018.

Suominen understryker att möjliga förändringar i framtiden inte får äventyra undervisning enligt fördjupad läroplan. Trots det anser hon att statsandelsfinansieringen borde stödja också de läroanstalter som undervisar enligt allmän läroplan, särskilt inom områden där det saknas annan undervisning. Därtill borde man till exempel med särskild tilläggsfinansiering stödja sådan regional undervisning som utvecklar samarbetet mellan läroanstalter som ger undervisning enligt allmän och fördjupad läroplan.

I utredningen hänvisar Suominen till ett förslag från en representant för Finlands musikläroinrättningars förbund. Enligt förslaget kunde en möjlig strukturell reform vara att olika läroanstalters administration koncentreras till gemensamma centralenheter. Detta skulle göras eftersom det redan finns en mångfald av musikinstitut och musikskolor, och för att det skulle vara viktigare att stödja de redan existerande skolorna än att grunda nya. Suominen ser förslaget som lovande och hoppas att särskilt de resursstarka och erfarna SA-musikinstituten främjar bildandet av dessa nätverk. Enligt henne förutsätter detta att konstundervisning enligt allmän läroplan får ökad finansiering, att rapporteringen mellan de olika finansieringsformerna förenhetligas och att alla hinder avlägsnas för att en och samma administrativa enhet smidigt ska kunna utnyttja flera olika finansieringsformer.

Således konstaterar Suominen att det behövs både ökade anslag till grundläggande konstundervisning och en viss djärvhet att ifrågasätta etablerade konventioner. Det centrala vore att man kan garantera ett stabilt, tydligt och konsekvent finansieringssystem för den grundläggande konstundervisningen.

9 Avslutande diskussion och åtgärdsförslag

Den senaste forskningen om konstundervisningens positiva inverkningar visar att den möjliggör lärande och är viktig för medborgarens personliga utveckling, i alla åldrar. Det betyder att tillgången till grundläggande konstundervisning i hela landet borde göras mer jämlik. Inom hela landet koncentreras läroanstalterna till södra Finland och det förekommer vissa kommuner där tillgången är svag, medan andra kommuner har gjort synliga och framgångsrika satsningar på den grundläggande konstundervisningen och har stärkt dess legitimitet inom kommunen genom att utveckla den till en resurs för hela kommunen.

För att stärka den grundläggande konstundervisningens berättigande inom kommunerna är det viktigt att läroanstalterna och kommunen tillsammans strävar efter att göra den grundläggande konstundervisningen till en resurs för ett brett spektrum av kommunala välfärds- och utbildningstjänster.

Som utgångspunkt är det viktigt att konstatera att den ojämna statliga finansieringen producerar en ojämn tillgång till grundläggande konstundervisning. Somliga läroanstalter får timbaserade statsandelar för att arrangera grundläggande konstundervisning enligt fördjupad läroplan, och dessa finns ojämnt fördelade inom landet. Tack vare denna generösa och

stabila finansiering har dessa SA-läroanstalter bättre möjligheter att erbjuda en långsiktig och högklassig undervisning än både läroanstalterna inom det fria fältet, vars finansiering är liten och kortsiktig, och medborgarinstituten som ofta driver sin undervisning med timanställda lärare snarare än fast anställd undervisningspersonal.

Många SA-läroanstalter, medborgarinstitut och kommuner gör ett gott arbete för att minska dessa regionala ojämlikheter. Flera stora läroanstalter har gjort imponerande satsningar på att bredda sin verksamhet och fungerar som ett samlande paraply för annan grundläggande konstundervisning i sin kommun. I exempelvis Vasa och Raseborg samarbetar medborgarinstitut med SA-läroanstalter för att producera en högklassig konstundervisning.

I sista hand skjuter ett inkonsekvent statligt system över ansvaret för att korrigera dess brister på de enskilda läroanstalterna och allra främst kommunerna. Lösningar som går till roten av problemet och slutligen åtgärdar ojämlikheterna måste komma från staten. Anniina Suominens utredning tyder på att en sådan vilja finns inom Undervisnings- och kulturministeriet och det gäller att under den närmaste tiden noga följa med hur den omsätts i handling.

Med det sagt är det värt att understryka att kommunernas inställning och engagemang är av största vikt för att trygga tillgången till grundläggande konstundervisning. Vissa kommuner har gått in för långsiktiga satsningar på konstundervisning och kultur och har etablerade SA-läroanstalter som har årtionden av undervisningserfarenhet. I dessa kommuner har man kommit långt med att integrera den grundläggande konstundervisningen i kommunens övriga verksamhet som ett led i en bredare bildningsstrategi.

Denna integration verkar gå lättare då läroanstalten drivs av kommunen själv. Om kommunen är relativt liten är det möjligt att samla all konstundervisning inom en och samma organisation, som till exempel Jakobstad har gjort med Wava-institutet. I andra kommuner kan istället flera, ofta kommunala, läroanstalter fungera inom en gemensam samarbetsorganisation, som till exempel i Vasa eller Borgå. Då kan läroanstalterna konsekvent söka nya samarbetsmöjligheter med varandra eller övriga kommunala aktörer. De kan till exempel arrangera undervisning för grupper i daghem och förskola, eller bjuda in hela skolklasser för att bekanta sig med läroanstalternas undervisning. Skolan kan arrangera konsteftis, eller göra som i Jakobstad där Wava-institutet strävar efter att samarbeta över gränserna inom den brett definierade bildningssektorn.

En annan fråga är att åtgärderna för att få till stånd en mer inkluderande grundläggande konstundervisning, som till exempel de nya grunderna för läroplanen, har väckt oro främst bland musikinstitut om huruvida de kan garantera kvaliteten inom undervisningen. Diskussionen i dess mest primitiva form leder till den förenklade frågan: ska man satsa på smal elitundervisning eller bredare tillgänglighet? Man kan sluta sig till att bägge är viktiga, och att de inte utesluter varandra. Hur undervisningen på bästa sätt kan uppfylla bägge målsättningarna är i grund och botten en pedagogisk fråga och dessa nödvändiga pedagogiska diskussioner pågår av allt att döma på ett förtjänstfullt sätt inom lärarkårens kollegiala organisationer.

En liten oro som flera rektorer och tjänstemän i denna kartläggning lyfter fram är att den grundläggande konstundervisningen känns något otidsenlig eftersom barn inte vill syssla lika koncentrerat med en hobby under flera års tid som förr. Dels beror det på att den grundläggande konstundervisningen kon-

kurrerar med flera andra fritidshobbyer och aktiviteter. Dels är det kanske inte realistiskt att vi förväntar oss att barn i tidig ålder ska veta vad de kommer att vara motiverade att ägna sig åt flera år in i framtiden. Barn vill pröva på många olika saker.

Utbudet i grundläggande konstundervisning kunde breddas genom att de olika konstämnena skulle ha en gemensam undervisning på de lägre nivåerna. Teater, dans och cirkus är delvis överlappande, bildkonst och slöjd likaså. Det skulle ge eleverna en chans att pröva flera konstämnen innan de senare beslutar sig för vad de vill specialisera sig på.

Tomas Holmström vid Kuula-institutet formulerar även en viktig tanke (se kapitel 10.3), nämligen att pedagogerna kunde diskutera mer med eleverna om vad de vill uppnå med sin konstundervisning. Det kan stärka elevens motivation att fortsätta med studierna, och det ligger helt i linje med direktiven i de nya grunderna för läroplanen att undervisningen i högre grad ska utgå från eleven själv.

Utifrån denna utredning vore en ändamålsenlig målsättning att varje kommun i fråga om konstundervisning skulle erbjuda:

a) Hela lärstigar på svenska i grundläggande konstundervisning i ett urval av konstämnen (fördjupad och/eller allmän lärokurs) med en sådan sammanlagd kapacitet som skulle omfatta en rimlig andel barn och unga i kommunen. Regionförvaltningsverket beräknade att den grundläggande konstundervisningen år 2012 omfattade cirka 12 procent av alla barn och unga i Finland, men denna siffra beskriver ett tillstånd med ojämn tillgång både mellan kommuner och inom dem, så målsättningen bör vara att öka den andelen. De intervjuades erfarenheter i denna kartläggning har även visat att det är fullt möjligt att öka intresset för konstundervisning. Det förefaller rimligt att eftersträva att 15–20 procent av barn och unga i en kommun

deltar i flerårig, från nivå till nivå fortskridande grundläggande konstundervisning inom något av de nio konstämnena.

b) En så brett riktad konstfostran som möjligt (exempelvis dans- och musiklekskola), så att samtliga barn och ungdomar i kommunen har möjlighet att delta i konstutövning. Målmedvetna satsningar som finns inskrivna i kommunernas kulturläroplaner gör det möjligt att nå hela årskullar av barn och ungdomar i skolor och daghem så att alla får möjlighet att bekanta sig med konstutövning.

Det behövs både långsiktig och ambitiös undervisning som riktar sig till de barn och unga som är särskilt intresserade av ett konstämne, och brett riktade satsningar som ger alla barn och ungdomar upplevelser av konst och konstutövning. Dessa två verksamheter stärker varandra, och kan med fördel koordineras via samma aktör som arrangerar grundläggande konstundervisning i kommunen. Det är av största vikt att kommunen själv engagerar sig i detta.

Denna kartläggning har identifierat ett antal kommuner där utbudet av grundläggande konstundervisning på svenska är svagt eller otillräckligt. Dessa kommuner är: Hangö, Kaskö, Korsnäs, Kronoby, Larsmo, Malax, Mörskom, Nykarleby, Pedersöre, Pyttis, Sjundeå, Vanda och Vörå. Därtill verkar tillgången till grundläggande konstundervisning på svenska vara omotiverat svag i Åbo.

9.1 Åtgärdsförslag 1: Regionala institut och riksomfattande paraplyorganisationer

Tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland behöver förbättras både i stora tätorter och i mindre kommuner, undervisningen behöver nå ut till bredare målgrup-

per och omfatta en större bredd av konstämnen. Den viktigaste åtgärden är att starta upp relativt förmånlig gruppundervisning med kommunal finansiering, särskilt i konstämnen som i dagens läge får en väldigt liten andel av statsandelsfinansieringen. Sådana konstämnen är exempelvis ordkonst, teater och cirkus. Dessa konstämnen skulle komplettera den ofta relativt småskaliga men högklassiga musikundervisningen enligt fördjupad läroplan som i dagsläget arrangeras i många kommuner.

I kommuner som saknar egna etablerade läroanstalter måste ny grundläggande konstundervisning startas upp. Det har visat sig vara utmanande eftersom ny verksamhet ofta saknar en stabil finansieringsplan och elevunderlag. Detta beror på att det sällan finns en efterfrågan på en verksamhet som inte existerat tidigare. Denna efterfrågan måste byggas upp genom en aktiv informationsverksamhet i skolorna, anpassad till elevernas intressen och preferenser. Till det behövs skickliga och engagerade lärare, och dessa lärare behöver stöd så att de inte lämnas ensamma med de utmaningar de ställs inför. Utmaningarna omfattar allt från administration och undervisning till kommunikation med kommunala beslutsfattare, finansiärer, elever och föräldrar.

I kommuner som redan arrangerar egen grundläggande konstundervisning kan utbudet ytterligare breddas genom att erbjuda fler besläktade konstämnen (se intervjun med Mia Wiik, 10.4). Teater, dans och cirkus är delvis överlappande, bildkonst och slöjd likaså. Inom sådana konstämnen skulle läroanstalterna kunna erbjuda en gemensam nybörjarundervisning. Gemensam undervisning ger eleverna chansen att pröva på flera konstämnen innan de beslutar sig för vad de vill specialisera sig på. Denna mångsidiga ”pröva på”-verksamhet kunde med fördel utsträckas till den breda och tidiga konstfostran som arrangeras i daghem och skolor.

Små, oberoende undervisningsenheter är ofta väldigt sårbara. Inte sällan är de beroende av att en eller ett fåtal eldsjälar axlar en väldigt stor arbetsbörda, vilket på sikt inte är hållbart (se till exempel intervjun med Jani Lastuniemi 10.7). De små enheter som kanske skulle vara i störst behov av statliga anslag saknar ofta administrativa resurser för att ansöka om bidrag. För att upprätthålla undervisningen på lång sikt, vilket är en grundförutsättning för att arrangera grundläggande konstundervisning, krävs det att läroanstalterna är stabila institutioner med en pålitlig finansiering.

Därför föreslås denna kartläggning att SA-läroanstalter som redan nu arrangerar grundläggande konstundervisning i ett flertal kommuner utvecklas till att spela en ännu större regional roll. Kommuner som i dagsläget begränsar sig till att betala för ett begränsat antal elevplatser vid en grannkommuns läroanstalt borde överväga att istället samarbeta med den läroanstalten om att grunda egna undervisningsgrupper som filialverksamhet. De regionala SA-läroanstalterna kan även stödja lokala medborgarinstitut och konst- eller ungdomsföreningar i att starta grundläggande konstundervisning i nya ämnen.

Det är viktigt att påpeka att ansvaret för att utvidga konstundervisningen inte ligger hos enskilda läroanstalter. Var och en kommun ansvarar för att den har en tillräcklig tillgång till grundläggande konstundervisning som tillgodoser invånarnas kulturella rättigheter.

En annan resurs som bör utnyttjas är riksomfattande paraplyorganisationer för konstundervisning som exempelvis FSU:s projekt Teaterskolorna, som stöder lokala aktörer i att starta upp egen grundläggande teaterundervisning. Sådana paraplyorganisationer kan stödja lokala aktörer när de startar egen undervisning genom att erbjuda dem en gemensam läroplan, föreslå

kommunala samarbetsmodeller, dela med sig av pedagogiska metoder, ge lärare ett kollegialt sammanhang, samt fungera som ett resurscentrum för de olika lokala grupperna (till exempel upprätthålla ett rekvisitalager för teaterundervisning). De kan även kanalisera stöd från stiftelser och fonder vidare till lokala teatergrupper för föreställningsutgifter. Andra riksomfattande organisationer eller forum för konstpedagogik som kunde involveras i att stärka den pedagogiska kompetensen inom grundläggande konstundervisning på svenska i Finland är Bildstorm, Pro Artibus seminarium för finlandssvenska bildkonstlärare, De ungas musikförbund i Svenskfinland rf (DUNK), samt Förbundet för hemslöjd och konsthantverk Taito rf.

För att kommunernas ekonomier ska belastas så lite som möjligt kan en lösning vara att medborgarinstitut som har tillgång till egen statsandelsfinansiering inom ramen för det fria bildningsarbetet börjar arrangera egen grundläggande konstundervisning med pedagogiskt och administrativt stöd av riksomfattande paraplyorganisationer och/eller regionalt verksamma SA-läroanstalter.

9.2 Åtgärdsförslag 2: Regelbundet diskussionsforum för grundläggande konstundervisning på svenska

Det behövs ett regelbundet återkommande forum för att diskutera den svenskspråkiga grundläggande konstundervisningens behov och tillstånd. Vid detta forum kan exempelvis rektorer, lärare, finansiärer och beslutsfattare på kommunal och statlig nivå diskutera pågående utveckling inom lagstiftning, läroplaner eller statsandelar.

Framför allt finns det massor av kunskap inom den existerande lärarkåren som den borde få möjlighet att dela med sig

av. Rektorer och lärare kan utbyta erfarenheter om tvärkonstnärliga projekt, diskutera pedagogiska metoder och lärarnas behov av fortbildning och stöd samt riktlinjer i fråga om gemensam intressebevakning i förhållande till statliga myndigheter eller praxis i kommunala samarbeten.

En central fråga som fältet för grundläggande konstundervisning borde ta ställning till är utbildningen av svenskspråkiga pedagoger inom samtliga konstämnen. Bland annat inom styrgruppen för denna kartläggning har det konstaterats att det råder brist på koordination mellan de svenskspråkiga utbildningsprogrammen för konstpedagoger, vilket på fältet skapar bristande tillgång på språkkunniga lärare.

9.3 Åtgärdsförslag 3: Särskilda insatser för att nå underrepresenterade grupper

Det behövs särskilda insatser för att engagera grupper som idag är underrepresenterade inom grundläggande konstundervisning. I den här kartläggningen har några sådana grupper konstaterats vara pojkar, barn i invandrarfamiljer och barn i familjer med lägre socioekonomisk ställning. Därtill är det viktigt att också barn med specialbehov har möjlighet att delta i grundläggande konstundervisning.

a) Nya tilltal utvecklas för att marknadsföra undervisningen åt nya målgrupper. Det kan exempelvis handla om att utveckla en ny form för att presentera innehållet (som exempelvis Arkipelags Fortnite-danskurser) eller att använda ett oväntat och energiskt tilltal då verksamheten presenteras för skolelever. Intervjupersonernas erfarenheter i denna kartläggning har visat att nya tilltal kan locka sådana grupper som inte tidigare upplevt den grundläggande konstundervisningen som relevant

för dem. Det är även viktigt att informera lärare, föräldrar och barn på orten så konkret som möjligt om vad verksamheten går ut på, till exempel genom att arrangera öppet hus, skolbesök, och andra sorters ”pröva på”-verksamhet. Konserter och föreställningar är likaså en effektiv form av marknadsföring och genom den typen av program upprätthåller många läroanstalter en mångsidig och vital närvaro på grundskolor och daghem.

b) Inträdesproven slopas och ersätts av en anmälningsordning och omvända förhör där eleven prövar på vad den är mest intresserad av och vad som fungerar bäst för den. Musikläroanstalter upplever ofta att det är rusning till vissa särskilt populära instrument medan andra instrumentgrupper väcker väldigt lite intresse. När eleven antas i anmälningsordning bildas långa köer till de populära instrumenten vilket har den positiva effekten att de ger eleverna vid musikinstituten ett incitament att börja lära sig andra instrument istället.

c) Höga terminsavgifter blir trots frielevsplatser eller syskonrabatter lätt ett hinder för tillgängligheten. Flera rektorer upplever behovsprövade frielevsplatser eller rabatter som ett problem ifall läroanstalterna måste ta del av känsliga uppgifter om familjernas ekonomi för att fatta beslut i frågan. Enligt lagen har läroanstalter rätt att uppbära ”skäliga” elevavgifter. Vilken terminsavgift som kan betraktas som skälig borde diskuteras exempelvis på det återkommande diskussionsforumet (se kapitel 9.2).

9.4 Åtgärdsförslag 4: Säkra den långsiktiga tillgången på svenskspråkiga lärare

På lång och medellång sikt riskerar bristen på svenskspråkiga lärare att bli ett problem för den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland. Särskilt inom musikundervisning-

en råder det brist på lärare inom vissa instrumentgrupper. För att utbilda fler lärare och säkra deras tillgång till kompetensstärkande fortbildning behövs det flera olika typer av åtgärder och ett helhetsmässigt perspektiv på fältets behov. Alla dessa frågor kunde bli en fråga som diskuteras på det återkommande diskussionsforumet (se kapitel 9.2). Denna rapport identifierar flera olika men delvis överlappande områden där det finns ett behov att stärka lärarnas fortbildning och utbildning.

– Lärarstigen eller vägen till en lärarbehörighet bör göras så smidig som möjligt. Elevens övergång från grundläggande konstundervisning till utbildning på andra och tredje stadiet bör underlättas så långt som möjligt, så att exempelvis elever som trivs med musiken lätt kan fortsätta till studier vid regionala konservatorium.

Därtill saknar vissa konstarter, till exempel svenskspråkig ordkonst, i dagsläget en organiserad fortbildning för pedagoger trots att det finns ett stort intresse för sådana kurser. Det finns en nisch för utbildningsanordnare att arrangera behörighetsgivande utbildning inom olika konstämnen.

– Lärarkåren ställs inför nya utmaningar då grunderna för läroplanen stöps om och undervisningen ska anpassas för att möta de nya kraven. Då läroanstalterna till exempel avskaffar inträdesprov tar de emot ett annat slags elevmaterial än tidigare och då kan lärarna behöva fortbildning för att bemöta de nya elevernas behov. För detta ändamål kan ett utökat samarbete etableras exempelvis med Förbundet för barnkulturcenter i Finland, som driver projektet Sata2 (”Saavutettava taideharrastus 2 – Tillgänglig hobby inom konst 2”) som utvecklar modeller för att förbättra barnkulturcentrens tillgänglighet.

För att stärka elevers motivation att ägna sig åt långsiktig konstundervisning kan det vara en fördel att etablera en starkare dialog mellan lärare och elev om målsättningarna med undervisningen. Det ligger även i linje med de nya grunderna för läroplanen att undervisningen i högre grad utgår från eleven själv. Det är inte alltid så enkelt att föra en sådan dialog på ett ändamålsenligt sätt, och det är värt att utreda hur man kan stödja lärarna i detta.

– Betydelsen av tidig konstfostran (inom alla konstämnen) lyfts gång på gång fram i denna kartläggning. Därför är det på sikt avgörande att det arrangeras en svenskspråkig utbildning eller fortbildning som kan stödja lärare som ägnar sig åt konstfostran för barn i förskoleåldern. Utbildningens utformning har diskuterats i intervjuerna men inom ramen för denna rapport saknas sakkunskap för att rekommendera en optimal utformning av den. Ett förslag som lyfts fram är dock att utbildningen utformas som en mindre påbyggnadshelhet till övriga studier (konst- eller pedagogiska studier) istället för att arrangeras som ett helt eget utbildningsprogram.

KÄLLFÖRTECKNING

Lagstiftning

Finlands grundlag (731/1999).
Förordning om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998).
Förordning om grundläggande konstundervisning (813/1998).
Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi taiteen perusopetuksesta sekä peruskoululain 26 §:n ja lukiolain 18 §:n muuttamisesta (1991 vp–HE 211). Hämtat från <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_211+1991.pdf>. Hämtat 29 september 2019.
Kommunallag (410/2015).
Lag om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009).
Lag om fritt bildningsarbete (632/1998).
Lag om grundläggande konstundervisning (633/1998).
Lag om kommunernas kulturverksamhet (166/2019).
Lag om statsandel för kommunal basservice (1704/2009).
Statsrådets förordning om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1766/2009).
Statsrådets förordning om statsandel för kommunal basservice (1446/2014).

Rapporter och publikationer

Anniina Suominen (2019), *Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi* (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27). http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-653-9
Aluehallintovirasto (2012), *Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012, Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi* (Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 28/2014).
Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019), *Harrastamisen strategia* (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki 2019.

Statsrådet (2019), *Regeringsprogrammet för statsminister Antti Rinnes regering 6.6.2019, Ett inkluderande och kunnigt Finland - ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle* (Statrådets publikationer 2019:24). http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-758-1

Tiainen, H., Heikkinen M., Kontunen K., Lavaste A-E., Nysten, L. Seilo M-L., Välitalo C., Korkeakoski E. (2012), *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden ja pedagogiikan toimivuus* (Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 57). Koulutuksen arviointineuvosto, Jyväskylä 2012.

Utbildningsstyrelsen (2017a), *Grunderna för läroplanen för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning 2017* (Föreskrifter och anvisningar 2017:11b.).

Utbildningsstyrelsen (2017b), *Grunderna för läroplanen för den fördjupade lärokursen i grundläggande konstundervisning 2017* (Föreskrifter och anvisningar 2017:12b.).

Westerlund, H., Lehikoinen K., Anttila E., Houni, P., Karttunen, S., Väkevä, L., ... , Pässilä, A. (2016), *Konst, jämlikhet och välbefinnande: En rapport om den internationella forskningen*. ArtsEqual – konsortium och författare.

Artiklar

Duberg, Anna (2016), Dans för tonårsflickor med psykisk ohälsa. *Fysioterapi* (9/2016).
Hämtat från <https://www.oru.se/contentassets/5ffe54a934614e37b6ab279885c52e4b/forskning-pagar_fysioterapi_9-16.pdf>. Hämtat 29 september 2019.

Heinimaa, Elisse (2007), Kuvataidekoulusta taiteen perusopetukseen. *Kuvataideopettajaliiton juhlajulkaisu Stylus* (1/2007). Hämtat från <https://youngart.fi/oppilaitokset/historiaa/> . Hämtat 29 september 2019.

Lehtonen, Sanna (2017), Valtionosuudet – Valtionosuusjärjestelmä. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet. *Kommunförbundet*. Hämtat från <https://www.kuntaliitto.fi/talous/valtionosuudet/valtionosuusjarjestelma/opetus-ja-kulttuuritoimen-valtionosuudet>. Hämtat 29 september 2019.

Vähäsarja, Sari (2018), 'Haukkumakirjeissä sanotaan, että tuhoamme järjestelmän' – lasten musiikkiopintoja uudistettiin, eikä se käy kaikille. *YLE Uutiset* (22.9.2018).
Hämtat från <https://yle.fi/uutiset/3-10398155>. Hämtat 29 september 2019.

BILAGA

Lista över läroanstalter i Finlands svensk- och tvåspråkiga kommuner

30 september 2019

KOMMUN	LÄROANSTALT	KONSTÄMNE	ALLMÄN/ FÖRDJUPAD	SPRÅK
NYLAND				
Borgå	Borgånejdens musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Borgå konstskola	bildkonst	fördjupad	bägge
	Taidetehtaan Tanssikoulu	dans	allmän	bägge
	Porvoon tanssiopisto	dans	allmän	bägge
	Nylands hantverk rf / Hantverksskolan Flink	hantverk	allmän	svenska
	Borgånejdens ungdomsförening	teaterkonst	allmän	svenska
	Teatteri Soittorasia	teaterkonst	allmän	bägge
	Sydkustens Ordkonstskola	ordkonst	allmän	svenska
	Porvoon kansalaisopisto	teaterkonst	allmän	finska
	Tanssiva Porvoo	dans	allmän	finska

KOMMUN	LÄROANSTALT	KONSTÄMNE	ALLMÄN/ FÖRDJUPAD	SPRÅK
Esbo	*I Esbo finns 18 aktörer som erbjuder grundläggande konstundervisning. Här listas de som ger svensk- eller tvåspråkig undervisning.*			
	Musiikkiopisto Avonia	musik	fördjupad	bägge
	Musikinstitutet Kungsvägen	musik	fördjupad	svenska
	Tanssikoulu DCA	dans	fördjupad	bägge
	Balettikoulu Heli Aalto	dans	allmän	bägge
	Esbo bildkonstskola	bildkonst	fördjupad	bägge
	Arkitekturskolan för barn och ungdomar Arkki	arkitektur	fördjupad	bägge
Grankulla	Grankulla musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Balettikoulu Heli Aalto	dans	allmän	bägge
	Grankulla konstskola	bildkonst	fördjupad	bägge
	Helsingin tanssiopisto	dans	fördjupad	finska
Hangö	Raseborgs kulturinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Balett- och Motionsskolan Hannele Soulasmaa	dans	fördjupad	finska
Helsingfors	*I Helsingfors finns ett fyrtiotal aktörer som erbjuder grundläggande konstundervisning. Här listas de som ger svensk- eller tvåspråkig undervisning.*			
	Musik- och kulturskolan Sandels	musik	fördjupad	svenska
		dans	fördjupad	svenska
	Balettistudio Amica	dans	allmän	bägge
	Teaterkonstskolan DoT	teaterkonst	allmän	svenska
	Sydkustens Ordkonstskola	ordkonst	allmän	svenska

	Arkitekturskolan för barn och ungdomar Arkki	arkitektur	fördjupad	bägge
	Helsingfors Arbis	slöjd	allmän	svenska
Ingå	Raseborgs kulturinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Ingå bildkonstskola	bildkonst	allmän	bägge
Kyrkslätt	Kyrkslätts musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Kyrkslätts bildkonstskola	bildkonst	allmän	bägge
	Kyrkslätts medborgarinstitut	slöjd	allmän	finska
Lappträsk	Borgånejdens musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Lovisa dansinstitut	dans	allmän	bägge
Lojo	Länsi-Uudenmaan musiikkiopisto LUMO	musik	fördjupad	bägge
	Lohjanseudun kuvataidekoulu	bildkonst	fördjupad	bägge
	Tanssikoulu Vinha	dans	fördjupad	finska
	Taito uusimaa	slöjd	fördjupad	finska
	Musiikkikoulut Demo ja Jamkids	musik	allmän	finska
	Tanssikoulu Un Dos Tres	dans	allmän	finska
	Tanssistudio Funka	dans	allmän	finska
	Hiiden opisto	slöjd	allmän	finska
		bildkonst	allmän	finska
Lovisa	Borgå musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Lovisa dansinstitut	dans	allmän	bägge
	Valkon kansalaisopisto - Lovisa svenska medborgarinstitut	bildkonst	allmän	svenska
		slöjd	allmän	svenska

KOMMUN	LÄROANSTALT	KONSTÄMNE	ALLMÄN/ FÖRDJUPAD	SPRÅK
Mörskom	Wellamo-opisto	bildkonst	allmän	finska
Raseborg	Raseborgs Kulturinstitut/ Musikinstitutet	musik	fördjupad	bägge
	Raseborgs Kulturinstitut/Colorikus	bildkonst	allmän	bägge
	Länsi-Uudenmaan Tanssiopisto Hurja Piruetti	dans	fördjupad	bägge
	Teaterskolan i Svenskfinland/FSU	teaterkonst	allmän	svenska
Sibbo	Borgånejdens musikinstitut	musik	Fördjupad	bägge
	Sibbo Musikskola	musik	allmän	svenska
	Borgå konstskola	bildkonst	Fördjupad	bägge
	Sydkustens Ordkonstskola	ordkonst	allmän	svenska
	Sipoon Opisto	teaterkonst	allmän	finska
	Keravan Tanssiopisto	dans	allmän	finska
Sjundeå	Kirkkonummen musiikkiopisto	musik	fördjupad	bägge
	Länsi-Uudenmaan musiikkiopisto LUMO	musik	fördjupad	finska
Vanda	*I Vanda finns elva aktörer som erbjuder grundläggande konstundervisning. Här listas de som ger svensk- eller tvåspråkig undervisning.*			
	Arkitekturskolan för barn och ungdomar Arkki	arkitektur	fördjupad	bägge
	Vanda musikinstitut	musik	fördjupad	bägge

EGENTLIGA FINLAND

Pargas Väståboland	Musikinstitu Arkipelag - Musiikkiopisto Arkipelag	musik	fördjupad	bägge
		dans	fördjupad	bägge
	Art-Dur Musik- och Bildkonstskola	musik	allmän	svenska
		bildkonst	allmän	svenska
	Konstskolan Pictura Taidekoulu	bildkonst	allmän	bägge
	Åbolands teaterskola	teaterkonst	allmän	svenska
	Taito Åboland Pargas	slöjd	allmän	bägge
	Sydkustens ordkonstskola	ordkonst	allmän	svenska
Kimitoön	Musikinstitu Arkipelag - Musiikkiopisto Arkipelag	musik	fördjupad	svenska
		dans	fördjupad	svenska
	Kimitoöns vuxeninstitut - Barnens bildkonstskola	bildkonst	allmän	svenska
	Taito Åboland Kimito	slöjd	allmän	bägge
Åbo	*I Åbo finns 14 aktörer som erbjuder grundläggande konstundervisning. Här listas de som ger svensk- eller tvåspråkig undervisning.*			
	Åbonejdens musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
	Dansskolan Tanssitiimi	dans	allmän	bägge
	Åbolands teaterskola	teaterkonst	allmän	svenska

KYMMENEDALEN

Pyttis	Valkon kansalaisopisto - Lovisa svenska medborgarinstitut	bildkonst	allmän	bägge

KOMMUN	LÄROANSTALT	KONSTÄMNE	ALLMÄN/ FÖRDJUPAD	SPRÅK
ÖSTERBOTTEN				
Jakobstad	Wava-institutet	musik	fördjupad	svenska
		dans	allmän	svenska
		bildkonst	allmän	svenska
		teaterkonst	allmän	svenska
Kaskö	Legato	musik	fördjupad	svenska
Korsholm	Korsholms musikinstitut	musik	fördjupad	bägge
		dans	fördjupad	bägge
	Korsholms vuxeninstitut	bildkonst	allmän	bägge
		slöjd	allmän	bägge
Korsnäs	Legato	musik	fördjupad	bägge
	Malax-Korsnäs Medborgarinstitut	bildkonst	allmän	svenska
Kristinestad	Legato	musik	fördjupad	svenska
	Medborgarinstitutet	hantverk	allmän	bägge
		bildkonst	allmän	bägge
Kronoby	Keski-Pohjanmaan konservatorio	musik	fördjupad	bägge
	Wava-institutet	musik	fördjupad	svenska
	Kronoby medborgarinstitut Kvarnen	teaterkonst	allmän	svenska

Larsmo	Wava-institutet	musik	fördjupad	svenska
Malax	Legato	musik	fördjupad	svenska
	Malax-Korsnäs Medborgarinstitut	bildkonst	allmän	svenska
Nykarleby	Wava-institutet	musik	fördjupad	svenska
	Nykarleby Arbis	bildkonst	allmän	svenska
Närpes	Legato institutet	musik	fördjupad	svenska
		dans	fördjupad	svenska
Pedersöre	Wava-institutet	musik	fördjupad	svenska
Vasa	Vasa stads institut / Kuula-institutet	musik	fördjupad	bägge
		dans	fördjupad	bägge
	Vasa stads institut / TaiKon (Vaasa-opisto/Vasa Arbis)	dans	fördjupad	bägge
		bildkonst	fördjupad	bägge
		teaterkonst	allmän	bägge
		slöjd	allmän	bägge
		cirkus	allmän	bägge
		media	allmän	finska
Vörå	Vörå-Oravais-Maxmo medborgarinstitut	bildkonst	allmän	svenska

KOMMUN	LÄROANSTALT	KONSTÄMNE	ALLMÄN/ FÖRDJUPAD	SPRÅK
MELLERSTA ÖSTERBOTTEN				
Karleby	Kokkolan seudun opisto	bildkonst	fördjupad	bägge
		ordkonst	allmän	finska
	Taito Keski-Pohjanmaa rf /Taito Käsityökoulu	slöjd	allmän	bägge
	Keski-Pohjanmaan konservatorio	musik	fördjupad	bägge
ÅLAND				
Mariehamn	Ålands musikinstitut	musik	fördjupad	svenska
		dans	allmän	svenska
	Mariehamns teaterskola	teaterkonst	allmän	svenska